

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

KLASİK İSLAM TARİHİ KAYNAKLARINDA
NÜBÜVVET MÜHRÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nejla CEYHAN

Danışman
PROF. DR. AHMET ÖNKAL

KONYA-2015

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	iv
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	v
ÖNSÖZ	vi
ÖZET	ix
SUMMARY	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
1- Araştırmanın Kaynak ve Yöntemleri.....	1
2- Nübüvvet Mührü Kavramı Üzerine	3
BİRİNCİ BÖLÜM	4
KİTAB-I MUKADDES AÇISINDAN BEKLENEN SON PEYGAMBER'İN ALAMETLERİ VE İSLAM KAYNAKLARINA GÖRE EHL-İ KİTABIN SON PEYGAMBER BİLGİSİ	4
A. Kitab-ı Mukaddes'e Göre Beklenen Son Peygamber ve Alametleri	4
B. Kur'an-ı Kerim'e Göre Ehl-i Kitabın Son Peygamber Bilgisi	7
C. İslam Tarihi Kaynaklarında Ehl-i Kitaba Nispet Edilen Rivayetlere Göre Son Peygamber Bilgisi.....	9
D. Selmân-ı Fârisî'nin Nübüvvet Mührünü Görerek Müslüman Olması Meselesi.....	17
İKİNCİ BÖLÜM	20
HADİS RİVAYETLERİ VE KLASİK İSLAM TARİHİ KAYNAKLARINA GÖRE NÜBÜVVET MÜHRÜ	20
1- HADİS RİVAYETLERİNE GÖRE NÜBÜVVET MÜHRÜ	20
2- KLASİK İSLAM TARİHİ KAYNAKLARINA GÖRE NÜBÜVVET MÜHRÜ	30
A. Nübüvvet Mührünün Rivayetlerde Yer Alan Özellikleri	30
B. Nübüvvet Mührünün Doğuştan Olduğunu Söyleyen Rivayetler.....	36
C. Nübüvvet Mührünün Vurulmasını Hz. Peygamber'in Göğsünün Yarılması Olayı ile İrtibatlandırılan Rivayetler.....	39
D. Nübüvvet Mührünün Tabîî ve Mucizevî Şekillerde Algılanması ve Bu Algıların Tahlili	50
E. Nübüvvet Mührünün Peygamberlik Alameti Olarak Değerlendirilmesi Meselesi	54
SONUÇ	58
BİBLİYOGRAFYA	61

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosya Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı	NEJLA CEYHAN
Numarası	108110021017
Ana Bilim / Bilim Dalı	İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI- İSLAM TARİHİ BİLİM DALI
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Tezin Adı	KLASİK İSLAM TARİHİ KAYNAKLARINDA NÜBÜVVET MÜHRÜ

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

	Adı Soyadı	NEJLA CEYHAN
	Numarası	108110021017
Öğrencinin	Ana Bilim / Bilim Dalı	İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI / İSLAM TARİHİ BİLİM DALI
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	PROF.DR. AHMET ÖNKAL
	Tezin Adı	KLASİK İSLAM TARİHİ KAYNAKLARINDA NÜBÜVVET MÜHRÜ

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan ..... başlıklı bu çalışma ...../...../..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza

ÖNSÖZ

Hâtemü'n-nübüvve (nübüvvet mührü) Hz. Peygamberin sırtında kürek kemikleri arasında bulunduğu rivayetlerde yer alan, boyutu ve şekli üzerinde farklı ifadelerin aktarıldığı tabîî mi mucizevî mi olduğu tartışılan bene verilen isimdir.

Bu ben, mühür (hâtem) olarak adlandırılmış, Peygamberimizin nübüvveti hususunda alametler ve işaretler arasında değerlendirilmiştir. Bu sebeple Peygamberimizin şekli, şemâili, has özellikleri ve nübüvvetinin delilleri üzerine yazılmış bir takım özel alan kitaplarının başlıca konularından bir tanesi olmuştur.

Hadis ve İslam Tarihi kaynaklarında yer alan bilgilerin yanında ehl-i kitabın kaynaklarında İncil ve Tevrat'ta da yer alan bir takım ifadeler ve ehl-i kitap mensuplarının bizim kaynaklarımızda yer bulmuş olan rivayetleri nübüvvet mührünün tarihî gerçekliği noktasında önem arz etmektedir. Sadece İslam Dini kaynaklarında olmayıp diğer büyük dinlerin semavî kitaplarında ve din adamlarının hafızalarında bulunduğunu rivayetlerden gördüğümüz nübüvvet mührü, Peygamberimizin son nebî oluşunun en bâriz alametleri arasında görülmektedir.

“Klasik İslam Tarihi Kaynaklarında Nübüvvet Mührü” konulu çalışmamız, bir giriş ve iki bölümden teşekkül etmektedir.

Giriş kısmında araştırmamızın kaynak ve yöntemleri hakkında kısa bir bilgi vermeye çalıştık. Ayrıca nübüvvet mührüne yönelik kısa, başlangıçta okuyanın zihninde ilk intibayı oluşturabilecek bir girişe yer verdik.

Birinci Bölüm'de nübüvvet mührünü, tarihî seyir içerisinde ehl-i kitabın bilgisi öncelik taşıdığı için “Ehl-i Kitabın Kaynaklarında Beklenen Son Peygamberin Alametleri” başlığı altında incelemeye çalıştık. İncil'de ve Tevrat'ta yer alan evvelki peygamberlerin müjdesi ile âlemlere rahmet olarak gönderilecek kurtarıcı nebînin işaretlerinin, nübüvvet mührü ile ne kadar alâkalı olduğu hususu bu başlık altında ele alınmaya çalışıldı. Bu bağlamda semavî kitapların teşkil ettiği kaynaklığın yanında İslamî kaynaklarda yer alan ehl-i kitaba dair rivayetlere de ayrıca değinildi. Özellikle Peygamberimizin doğumundan önce son nebînin geleceğini müjdeleyen, alamet olarak nübüvvet mührünü gösteren rivayetler ve doğumundan sonra bazı rahiplerin ve bu rahiplerin öğrencilerinin şehadetine dayanan, ülke krallarının dahi haberdar olduğunu gösteren aktarımları ayrı ayrı ele almaya özen gösterdik. Yani ehl-i kitaba

ait kaynaklar ve ehl-i kitaba ait bizim kaynaklarımızda yer alan rivayetler ele alınmaya çalışıldı.

Birinci Bölüm içerisinde ayrı bir başlık altında “Selmân-ı Fârisî'nin Nübüvvet Mührünü Görerek Müslüman Olması Meselesi”ni ele aldık. Çünkü Selmân-ı Fârisî'nin, daha önce Mecusî iken sonradan Hıristiyan olarak rahiplerin hizmetlerinde bulunması ve iki-üç rahipten son nebinin alametleri arasında nübüvvet mührünün bulunduğu içerikli haberlere vâkıf olarak Peygamberimizi buluşu ve nübüvvet mührünü görerek Müslüman oluşu rivayetleri konumuz açısından ayrı bir önemi haizdir.

İkinci Bölüm’de ise nübüvvet mührü hakkında rivayet edilen hadislerin sened ve metin tahlillerini yapmaya çalıştık. Nübüvvet mührü ile ilgili rivayet olunmuş bütün hadisleri derlemeye özen gösterdik. Kütüb-i Sitte’den olan hadis kaynaklarımızın başlıcalarında yer alan nübüvvet mührü hadisleri, Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde de birçok farklı rivayet ile yer bulmuş olması hasebiyle çalışmamızın bu bölümünde ele alındı.

Ayrıca bu bölümde nübüvvet mührünün İslam Tarihi kaynaklarımızda yer aldığı birçok yön dikkate alınarak oluşturulmuş beş ayrı başlık bulunmaktadır. Burada Nübüvvet mührünün rivayetlerde yer alan farklı özellikleri, doğuştan var olup olmadığı hakkındaki görüşler, şakku’s-sadr hadisesi ile nübüvvet mührünün vuruluşunu alâkalandıran rivayetler, tabî bir ben mi yoksa mucizevî bir özellik mi olduğu hususundaki farklı yaklaşımlar ve nübüvvet mührünün peygamberlik alameti olarak değerlendirilmesi mevzuları ele alınmıştır.

Bu çalışmamızda Kitab-ı Mukaddes, Hadis kaynakları, Klasik İslam Tarihi kaynakları ve İslam Tarihi alanında kaleme alınmış diğer eserler dikkate alınmıştır.

Nübüvvet mührü, günümüze gelen hadis ve tarih rivayetleri bakımından inkârı mümkün görünmeyen ancak tabî ve mucizevî oluşu hususunda yorumlara açık olan bir mahiyet taşımaktadır. Hal böyle olunca birbirinden farklı yorumlar ve yaklaşımlar ortaya çıkmaktadır.

Çalışmama başlarken yardımlarını, ilgi ve alakasını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Önkal'a, Cemal Toksoy beye ve Fatma Toksoy hanıma teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmam boyunca zamanda sınır tanımaksızın yanımda olan arkadaşlarım Betül- Beyza Demir, Betül Önder ve Hatice Dilek'e hususî teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca esirgemeksizin desteklerini gördüğüm anneme ve babama ise şükranımı ilan ederim.

Nejla CEYHAN

ANKARA-2015

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı	NEJLA CEYHAN
Numarası	108110021017
Ana Bilim / Bilim Dalı	İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI / İSLAM TARİHİ BİLİM DALI
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Tez Danışmanı	PROF.DR. AHMET ÖNKAL
Tezin Adı	KLASİK İSLAM TARİHİ KAYNAKLARINDA NÜBÜVVET MÜHRÜ

ÖZET

KLASİK İSLAM TARİHİ KAYNAKLARINDA NÜBÜVVET MÜHRÜ

Nübüvvet mührü; (hâtemü'n-nübüvve) siyer, şemâil, hasâis, delâil türü İslam Tarihi kaynaklarında yer almış, kimilerince Peygamberimizin nübüvvetinin tasdikinde delil sayılmıştır. Nübüvvet mührü bir alamet olarak ehl-i kitap mensuplarının kaynaklarında da yer almıştır. Rivayetler muvacehesinde ehl-i kitap mensuplarından bazıları son Peygamberde bu alameti araştırmış ve bu vesile ile İslam'la tanışmıştır. Nübüvvet mührüne dair rivayetler hadis kaynaklarımızda da yer almıştır. Bu hadislerde, Peygamberimizin çevresinde bulunan ashabınca nübüvvet mührünün görüldüğü yönünde ifadelere de rastlanılmaktadır.

İslam Tarihi kaynaklarından İbn İshâk, İbn Sa'd ve Taberî gibi müellifler nübüvvet mührü rivayetlerine yer vermişlerdir. Nübüvvet mührüne dair rivayetleri kaynaklarımızda; Peygamberimizin doğum hadisesi bölümünde, şakku's-sadr hadisesi bağlamında, Bedü'l-Vahy bâbında, İsrâ ve mi'râc olaylarında Cebrâil ile ilişkilendirilerek ve Peygamberimizin vefatı başlığı altında Esmâ bt. Umeys hadisi vasıtası ile bulmamız mümkün olmuştur. Bu mührü normal bir ben gibi görenlerin yanında mucizevî özellikler atfedilenler de olmuştur.

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı	NEJLA CEYHAN
Numarası	108110021017
Ana Bilim / Bilim Dalı	İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI / İSLAM TARİHİ BİLİM DALI
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Tez Danışmanı	PROF.DR AHMET ÖNKAL
Tezin İngilizce Adı	SOURCES OF ISLAMIC SEAL CLASSIC OF PROPHEHOOD

SUMMARY

SOURCES OF ISLAMIC SEAL CLASSIC OF PROPHEHOOD

The seal of Prophethood (hâtemü'n-nübüvve) Siyer, Semail, Hasais, Delail type have been involved in Islamic History Resources, by some regarded as evidence of the approval of the Prophet. Members of the People of the Book as a sign the seal of Prophethood sources took place. People of the Book provinces along rumors that some of the members sign of the Last Prophet on this occasion researched and introduced Islam.

Resources there are rumors that the seal of Prophethood was also included in the hadith. This hadith, the Prophet is seen in the vicinity of the seal of prophethood, and so transferred ashabinca show. Islamic History Resources Ibn Sa'd, Ibn Ishaq and Tabari in such narratives the authors have given the seal of prophethood.

Resources there are rumors that the seal of prophethood, the Prophet's birth in the incident, in the context of şakku's-sadr incident, returned to the board of revelation of section, Isra and Ascension of the Prophet's death and the events associated with Gabriel, Asmd bt. Umeys under through hadith has been able to find. This is normal as I have the seal of those who have been in addition to attributing miraculous properties.

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
AÜİFD	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
b.	: İbn
Bkz.	: Bakınız
bt.	: Bint
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
h.	: Hicrî
Haz.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazret-i
nr.	: Numara
nşr.	: Neşreden
r.a	: Radıyallahu anh
s.	: Sayfa
s.a.v	: Sallallahu aleyhi ve sellem
sy.	: Sayı
thk.	: Tahkik
trc.	: Tercüme eden
t.s	: Tarihsiz
y.y	: Baskı yeri yok
yay.	: Yayınevi

GİRİŞ

1-Araştırmanın Kaynak Ve Yöntemleri

Çalışmamızın başlangıcında nübüvvet mührünün tarihî gerçekliğine ve bilgisine dair ehl-i kitap mensuplarına ait olan rivayetleri ele aldık. Ehl-i kitap tarafından nübüvvet mührünün bilindiği yönündeki rivayetleri Tevrat ve İncil gibi temel kaynaklara müracaat ederek değerlendirmeye çalıştık. Ehl-i kitabın nübüvvet mühründen haberdar olduğu yönünde İslam kaynaklarında yer almış olan bir takım rivayetleri aktardık. Bu konuda Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'i kaynak olarak baz aldık. Ardından İslam Tarihi kaynaklarından İbn İshâk, İbn Hişâm, Beyhakî, İbn Asâkîr, İbn Kesîr, Halebî gibi müelliflerin eserlerinde ehl-i kitaba nisbet edilen rivayetlerin nasıl ele alındığını araştırdık.

Konumuzla alakalı olmaları hasebiyle nübüvvet mührü ile ilgili olan hadisleri önce sened sonrasında da metin bakımından değerlendirmeye tabi tuttuk. Bu değerlendirme esnasında hadis literatürünün sahîh kaynaklarını ele aldık. Araştırmamızın bu bölümünü Buhârî'nin (256/870) ve Müslim'in (261/875) Sahîhleri; Tirmizî'nin (279/892) ve Ebû Davud'un (275/889) Sünenleri ile Tayâlisî (204/819) ve Ahmed b. Hanbel'in (241/855) Müsnedleri ile Mâlik b. Enes'in (179/795) Muvatta' isimli eserlerine dayalı olarak ortaya koyduk.

Klasik İslam Tarihi Kaynaklarında Nübüvvet Mührü konulu çalışmamızda öncelikle ilk dönem İslam Tarihi kaynaklarından olan İbn İshâk, (151/768) İbn Hişâm, (218/833) İbn Sa'd (230/840) ve Taberî'nin (310/922) eserlerine müracaat ettik. Siyer ve meğazi ilimlerinin kurucusu olarak kabul edilen İbn İshâk, es-Sîretü'n-Nebeviyye¹ eseriyle Hz. Peygamber'in sîresi ile ilgili bilgilerin bize eksiksiz gelmesini sağlamıştır. Peygamberimizin amcası Ebû Talib ile Şam'a yaptığı yolculuk sırasında rahip Bahîra'nın nübüvvet mührü ile ilgili bilgilere vukûfiyeti hakkında bize malûmât sunan en eski İslam Tarihi kaynaklarından. İbn Hişâm, İbn İshâk'ın

---

¹ İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr, *Sîratü İbn İshâk el-Müsemmâ bi Kitabi'l-Mübtete' ve'l-Meb'as ve'l-Meğazi*, thk. Muhammed Hamidullah, Konya 1981.

sîresini ihtisar ederek kaleme aldığı eserinde,² rahip Bahîrâ rivayetine aynıyla yer vermiştir. İbn İshâk ve İbn Hişam, rahip Bahîrâ rivayetinin yanı sıra Selmân-ı Fârisî'nin nübüvvet mührünü görerek müslüman olması meselesine de yer vermişlerdir. Ehl-i kitaba nispet edilen rivayetlere göre son peygamber bilgisini ve nübüvvet mührünün bu bilgi açısından taşıdığı önemi anlamamızda bu rivayetler kıymet arz etmiştir.

Taberî'nin eseri³ ise İbn İshâk'ın Sîre'sinden önemli nakillerin de yer aldığı rivayetlerinin çokluğu ile dikkat çeken "tarihî rivayetler ve bilgiler hazinesi" gibidir. Öte yandan duyduğu bütün bilgileri tenkide tabi tutmadan kitabına almakla sıkça eleştirilen Taberî'nin rivayetleri nübüvvet mührü gibi mucizevî yönüne de vurgu yapılan bir meselede titizlikle ele alınmaya çalışılmıştır. Sonraki asırlarda yazılmış İslam Tarihî kaynaklarının başlıcalarından olan Beyhakî'nin (458/1066) delâil türü eserler de öncülük teşkil eden kitabı Delâilü'n-Nübüvve'sinden,⁴ Kâdî İyâz'ın (544/1149) medreselerde ders kitabı olarak okutulmuş, nübüvvet mührünün şakku's-sadr hadisesi ile vurulduğu görüşünü destekleyen türden rivayetlere yer vermiş olduğu eş-Şifâ⁵ isimli eserinden, İbn Seyyidinnâs'ın (734/1334) Uyûnü'l-Eser'inden,⁶ İbn Kesîr'in (774/1372) rivayetlere yorumcu bakış ile yaklaştığı ve tetkik eder şekilde nübüvvet mührü rivayetlerini değerlendirdiği el-Bidâye ve'n-Nihâyesi'nden,⁷ Süyûtî'nin (911/1505) el-Hasâisu'l-Kübrâsı'ndan,⁸ Hz. Peygamber'in siyer ve meğazisiyle ilgili en hacimli ve kapsamlı eserlerden biri olan, yirmi bir ayrı rivayeti kaynaklarını vererek eserine alan Şâmî'nin (942/1535) Sübülü'l-Hüdâ⁹ isimli eserinden faydalandık.

² İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdülmelik, *es-Sîretü'n-Nebeviyye* thk. Mustafa es-Sekkâ-İbrahim el-Ebyarî-Abdülhafîz Şelebî, I-IV, Beyrut 1992.

³ et-Taberî Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târîhu't-Taberî* (Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk), nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahîm, I-X, Kahire ts.

⁴ el-Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin, *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetü Ahvâli Sâhibi's-Şerîa*, I-VII, Beyrut 1985.

⁵ Kâdî İyâz, Ebû'l-Fadl İyâz b. Musa el-Yahsubî, *Kitabü's-Şifâ bi Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafâ*, Beyrut 2000.

⁶ İbn Seyyidinnâs, Ebû'l-Feth Muhammed b. Muhammed el-Ya'murî, *Uyûnü'l-Eser fî Fünûni'l-Meğazî ve's-Şemâil ve's-Siyer*, I-II, Beyrut 1992.

⁷ İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Ömer ed-Dîmeşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-VII, Mısır 1932.

⁸ Süyûtî, Celâlüddin Abdurrahman, *Tehzîbu Hasâisu'n-Nübüvvetü'l-Kübrâ*, Beyrut 1410.

⁹ eş-Şâmî, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşad fî Sîrati Hayri'l-Ibâd*, I-VIII, Kahire, 1990.

Tabîdir ki bütün İslam Tarihi kaynaklarında her yönüyle nübüvvet mührünü bulmamız mümkün olmadı. Biraz daha mucizevî yönü fazla olması hasebiyle daha çok şemâil, delâil ve hasâis türü eserlerde bulmak mümkün oldu. Ancak diyebiliriz ki olabilecek bütün kaynaklara birinci elden nüfuz etmeye özen gösterdik.

Kaynakları tarar iken konu ile ilgili bilgileri titizlikle ele aldık. Farklı rivayetler olduğunda bunları da dikkate alarak çalışmamıza zenginlik kazandırmaya gayret ettik. Rivayetlerin kronolojik sıralamasına özen gösterdik. Rivayetlerin aktarımı ile yetinmeyerek müelliflerin bu rivayetler hususundaki yorum ve düşüncelerini de rivayetlerin akabine eklemeye çalıştık. Ayrıca rivayetlerin, rivayet olunmuş hallerinden ziyade ilk elden kaynaklarını bulmaya, aktardığımız bilgileri asıl kaynaklardan almaya itina gösterdik. Sonuç olarak rivayetlerden ulaşabildiklerimiz dâhilinde aktarımlar yapmanın yanı sıra kendi düşüncemizi, yorumumuzu da acizâne çalışmamıza ekledik.

2- Nübüvvet Mührü Kavramı Üzerine

Hız. Peygamber'in son nebi oluşu, ehl-i İslam'ın kat'i şekilde iman etmiş olduğu hususlardandır. Bu husus, nübüvvetin kendisinde mühürlenmiş olduğu şeklinde de ifadesini kaynaklarımızda bulmuştur. Hâtemü'l-mürselin,¹⁰ hâtemü'n-nebiyyîn¹¹ şeklinde nitelendirmeler olmuştur. Bu bağlamda Hız. Peygamberin son peygamber oluşu ile sırtına vurulduğu yahut doğuştan olduğu rivayetlerde zikredilen nübüvvet mührü kavramının yer yer karıştırılmış, birbirinin yerine kullanılmış, olduğunu serdeden görüşlerle tarihî süreç içinde karşılaşmaktayız.¹² Hatta mektuplarda kullanmış olduğu "hâtemü Rasûlillah" yahut "hâtemü nebî" şeklinde isimlendirilen mührü de nübüvvet mührü kavramı ile karıştırılmıştır.¹³

Bunun yanında İslam Dini'nin mukaddes kitabındaki beyanât doğrultusunda¹⁴ bütün Müslümanların ortak inancı, ifade ettiğimiz üzere Hız. Muhammed Mustafa'nın

¹⁰ Nebhânî, *el-Fedâilü'l-Muhammediyye*, 28.

¹¹ Ahzâb, 33/40; Mercânî, *Behcetü'n-Nüfus ve'l-Esrâr*, II, 693-694.

¹² Mustafa Sinanoğlu, "Nübüvvet Mührü", *DİA*, XXXIII, 291.

¹³ Ali Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâili*, s. 139-140.

¹⁴ Ahzâb, 33/40.

peygamberlerin hâtemi olduğu yönündedir. Ancak peygamberlerin sonuncusu oluşunun alameti olarak sırtındaki nübüvvet mührü olarak adlandırılan benin kabul edilip edilmeyeceği İslam âlimlerince tartışıla gelen konulardandır. Bu husus dışında nübüvvet mührünün mahiyeti, ne zaman vurulduğu, neye benzediği konuları da kaynaklarımızda farklı rivayetler doğrultusunda yorumlanmış ve değerlendirilmiştir. Çalışmamız boyunca “nübüvvet mührü” kavramının kazanmış olduğu yorumları ele almaya ve bu yorumların delillendirmesini yapmaya çalışacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

KİTAB-I MUKADDES AÇISINDAN BEKLENEN SON PEYGAMBER'İN ALAMETLERİ VE İSLAM KAYNAKLARINA GÖRE EHL-İ KİTABIN SON PEYGAMBER BİLGİSİ

A- Kitab-ı Mukaddes'e Göre Beklenen Son Peygamber ve Alametleri

Ehl-i kitap, Kitab-ı Mukaddes'te yer alan bilgiler doğrultusunda, tarif edildiği üzere gelecek olan bir peygamberden haberdardır. Bu hususta Kitab-ı Mukaddes'te yer alan şu ayetler ehl-i kitabın bilgi ve bekletisinin temellerini oluşturan ayetlerdendir:

Yuhanna kitabında yer alan; “Onlar da kendisinden sordular: Öyle ise ne? Sen İlya mısın? Ve Yahya: Değilim, dedi. Sen o peygamber misin? Yahya: Hayır diye cevap verdi.”¹⁵ ifadesi ayrıca; “Benden sonra gelen O'dur. Ben O'nun çağının bağını çözmeye layık değilim.”¹⁶ ifadesi ve; “Benden sonra bir adam geliyor ki, benden ileri oldu, çünkü benden önce idi, diye söylediğim adam budur.”¹⁷ ifadeleri Yahya (a.s)'ın kendisinden sonra gelecek olanı açıkça beyan ettiğini göstermektedir.

“Eğer beni seviyorsanız emirlerimi tutarsınız. Ben de Babaya yalvaracağım ve o size başka bir tesellici, hakikat ruhunu verecektir. Ta ki, daima sizinle beraber olsun.”¹⁸

---

¹⁵ *Yuhanna* 1/21.

¹⁶ *Yuhanna* 1/27.

¹⁷ *Yuhanna* 15/28.

¹⁸ *Yuhanna* 14/15-16.

Yuhanna İncili'nde bu hususta başka âyetler de mevcuttur. Bu âyetler içerisinde beklenen kişinin özellikleri farklı şekillerde ifade edilmektedir.

“Fakat benim isimle Babanın göndereceği tesellici, Ruhû'l-Kudüs o size her şeyi öğretecek ve size söylediğim her şeyi hatırınıza getirecektir. Size selamet bırakıyorum. Benim selametimi size veriyorum. Ben size dünyanın verdiği gibi vermiyorum. Yüreğiniz sıkılmasın ve korkmasın.”¹⁹

“Bununla beraber ben size hakikati söylüyorum; benim gitmem sizin için hayırlıdır, çünkü gitmezsem tesellici size gelmez; fakat gidersem onu size gönderirim.”²⁰

Yuhanna İncili'nde yer alan geleceği “tesellici”, “selamet” ve “hakikat ruhu” nitelendirmeleriyle haber verilen müjdecinin Tevrat'ta ise “acıp öğütçü”, “ebediyet babası”, “selâmet reisi” isimleri ile isimlendirildiğini görmekteyiz. Ehl-i kitap âlimleri, tarihî süreçten de bildiğimiz üzere bu ifadeleri “kutsal ruh” yahut gelişini bekledikleri “mesîh” şeklinde yorumlamaktadır.²¹

Bu ifadeler açıkça ve farklı nitelendirmeler yoluyla geliş keskin olan birine, bir peygambere, kurtarıcıya veyahut müjdeciyeye delalet etmektedir.

Hem Tevrat'ta hem de İncil'de İsrailoğulları'na gönderilmiş olan gelmiş-geçmiş birçok peygamberin son nebiyi, hâtemü'n-nebiyyîni farklı isimlerle; bazen açıkça, bazen de işaret yoluyla müjdelediklerini görmekteyiz.

Nitekim Yahudi kutsal kitabı olan Tanah'ın Tekvîn bölümünde Hz. İbrahîm'in²² ve Hz. Ya'kûb'un²³ “Şilo” ismi ile son olarak gelecek peygamberi müjdeledikleri ve milletlerin itaatinin O'na olacağını haber verdikleri görülmektedir.

---

¹⁹ Yuhanna 15/26-27.

²⁰ Yuhanna 16/7.

²¹ İşaya 9/6.

²² Tekvîn 12/1-3.

²³ Tekvîn 49/10.

Hız. Musa'nın diliyle de, "Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım. Ve ona emredeceğim her şeyi onlara söyleyecek." ²⁴ şeklinde Peygamberimiz müjdelenmiştir.

Dâvûd (a.s),²⁵ Daniel (a.s),²⁶ ve Habakkuk²⁷ daha sonra gelecek olan peygamberi kinâyeli bir şekilde müjdelemişlerdir.

Tevrat'ta yer alan bazı ifadelerde adı nesilden nesile aktarılacak olandan bahsedilmektedir. "Nesilden nesile adını andırtacağım; bunun için kavimler ebediyen ve daima sana şükredecekler."²⁸ Ayrıca sonradan gelecek bir peygamberin haberi verilmiştir. "İşte öncekiler vaki oldu ve yenileri ben bildiriyorum; onlar meydana çıkmadan önce size işittiriyorum."²⁹ Bir başka Tevrat ayetinde gelecek olan bu peygamber, İlya ismi ile isimlendirilmiştir. "İşte, Rabbin büyük ve korkunç günü gelmeden önce, ben size peygamber İlya'yı göndereceğim."³⁰

Ancak Tevrat'ta yer alan başka bir âyet vardır ki o âyet diğerlerinden daha farklı olarak gelecek olan peygamberin tanıtımını yapmaktadır. Bu âyet şöyledir:

"Çünkü bize bir çocuk doğdu bize bir oğul verildi ve reislik onun omzu üzerinde olacak ve onun adı; "acıp öğütçü", "Kadir Allah", "ebediyet babası", "selâmet reisi" olarak çağırılacaktır."³¹

Kitab-ı Mukaddes'te yer alan âyetler içerisinde İşaya kitabında yer almış olan bu âyet, "omzu üzerinde olacak" ifadesini taşıması bakımından farklılık taşımaktadır.

Nitekim Ali b. Rabben et-Taberî'ye (247/861) göre, Tevrat'ın İşaya kitabında yer alan bu ifade, "Çünkü bize bir çocuk doğdu, bize bir oğul verildi. Sultanlığı onun kürek kemikleri üzerindedir"³² şeklindedir. Ali b. Rabben et-Taberî, "Sultanlığı onun

²⁴ Tesniye 18/18.

²⁵ Mezmurlar 45/3-17.

²⁶ Daniel 7/13-14.

²⁷ Habakkuk 3/3.

²⁸ Mezmurlar 45/17.

²⁹ İşaya 42/9.

³⁰ Malaki 4/5.

³¹ İşaya 9/6.

³² Ali b. Rabben, *ed-Dîn ve 'd-Devle*, 146-147; İşaya 9/6.

kürek kemikleri üzerindedir” ifadesinin İbranîce ve Süryanîce metinlerinde sarahaten “kürek kemiği üzerinde nübüvvet alameti vardır” şeklinde yer aldığını ayrıca ifade etmektedir.³³

B- Kur’an-ı Kerim’e Göre Ehl-i Kitabın Son Peygamber Bilgisi

Resûlullah’ın son peygamber oluşu Kur’ân’da, Ahzâb sûresinin 40. ayetinde “hâtemü’n-nebiyyîn” ifadesi ile yer almıştır. Bunun yanında Kur’ân’da daha önce gönderilmiş kutsal kitaplarda da son peygamber oluşuna dair bilginin yer aldığı yönünde ayetler vardır. Bakara sûresinin 146. ayetinde Hz. Muhammed’in peygamber olarak gönderileceğinin ehl-i kitap âlimleri tarafından açık bir şekilde bilindiği ancak bunun içlerinden bazıları tarafından saklandığı şöyle ifade edilir:

“O kendilerine kitap verdiğimiz ümmetlerin âlimleri, peygamberi oğullarını tanır gibi tanır. Böyle iken içlerinden bazıları hakkı bile bile gizlerler.”³⁴

Fahreddin Râzî, (606/1210) ünlü tefsiri *et-Tefsîrü'l-Kebîr*'de, bu ayetin tefsiri ile ilgili “onu biliyorlardı” ifadesini ele alırken “o” zamirinin Resûlullah’a matuf olduğunu söylemiştir. Ayrıca Râzî, Bakara sûresi 146. ayetini tefsir ederken açıkça Tevrat’ta Araplardan bir kimsenin peygamber olarak geleceğinin yazılı olduğunu söyler. Ancak bu vasfın ayrıntılarıyla belirtilmediğini, ancak geleceğinin kesin bir bilgi olarak yer aldığını ifade eder.³⁵ Bu bağlamda Râzî’nin aktardığı bir rivayet, ehl-i kitap âlimlerinin Peygamberimizden haberdar oluşlarıyla ilgili dikkatleri çekmektedir. Hz. Ömer’den gelen rivayette o Abdullah b. Selâm’a Resûlullah hakkında sordu. Abdullah b. Selâm dedi ki: “Ben onu oğlumdan bile daha iyi bilirdim kim olduğunu.” Hz. Ömer tekrar sordu: “Nasıl?” Abdullah b. Selâm cevaben dedi ki: “Ben Muhammed’in (s.a.v) peygamber olduğu hakkında hiç şüpheye düşmedim. Oğluma gelince belki de onun annesi bana ihanet etti.” Ömer (r.a) başını sallayarak bu cevabı kabul etti.³⁶ Ayrıca Râzî, “Buradan onun bilinirliğinin ehl-i

³³ Ali b. Rabben, a.g.e, 146-147.

³⁴ Bakara, 2/146.

³⁵ Râzî, *et-Tefsîrü'l-Kebîr*, III, 129.

³⁶ Râzî, a.g.e, III, 128.

kitap arasında çok yaygın olduğuna bir işaret vardır ve meselenin büyüklüğü anlaşılmaktadır.” der.³⁷

Ayrıca Kur’ân, ehl-i kitabın Hz. Muhammed’i tanıdığını, kutsal kitapları olan Tevrat ve İncil’de geleceği müjdelenen ümmî bir resûlden bahsedildiğini şu ayet-i kerime ile ifade eder:

“Onlar ki yanlarında Tevrat’ta ve İncil’de yazılı bulacakları o resûle, o ümmî peygambere tabi olurlar.”³⁸

Ehl-i kitabın, kutsal kitaplarında Hz. Muhammed’in geleceği hakkındaki bilgilerin mevcudiyeti ve Hz. Muhammed’in peygamberliğini bilip beklediklerinin en güçlü delili ise yine Kur’ân’da geçen şu ayet-i kerimedir:

“Bir vakitte Meryem’in oğlu İsa şöyle dedi: ‘Ey İsrailoğulları! Ben size Allah’ın Resûlü’yüm. Önümdeki Tevrat’ın tasdikleyicisi ve benden sonra gelecek bir Resûl’ün müjdecisi olarak geldim ki onun ismi Ahmed’dir!’ Sonra o onlara açık deliller ile gelince ‘Bu apaçık bir sihirdir’ dediler.”³⁹

Ayet-i kerime çok açık bir ifade ile Hz. İsa’nın nübüvvet sürecinde; peygamber olarak gönderildiği İsrailoğulları’na kendisinden sonra bir peygamberin geleceğini, adının ise Ahmed olacağını, kendisinin ise Ahmed isimli peygamberi müjdelemek için gönderildiğini ifade etmektedir.

Nitekim ehl-i kitap, Kur’ân ayetlerinde bildirilmiş olduğu üzere ümmî olan, adı Ahmed olacak, kutsal kitaplardan olan Tevrat’ta ve İncil’de tanıtılmış, adı yazılmış, oğullarını tanır gibi tanıdıkları peygamberi tarih kitaplarının ifade ettiği üzere beklemiştir. Doğumunu araştırmıştır. Çünkü Kur’ân’da yer alan ifadeler gibi Kitab-ı Mukaddes’te de ifadeler yer almaktadır. Ancak Yahudiler Ahd-i Atık’te yer alan müjdenin, bekledikleri mesîh ile alâkalı olduğuna, Hıristiyanlar ise çarmıha

³⁷ Râzî, a.g.e, III, 128.

³⁸ A’râf, 7/157.

³⁹ Saf, 61/6.

gerildikten sonra tekrar yeryüzüne inişini bekledikleri Hz. İsa'yı ifade ettiğine inanmaktaydılar.

C- İslam Tarihi Kaynaklarında Ehl-i Kitaba Nispet Edilen Rivayetlere Göre Son Peygamber Bilgisi

Ehl-i kitabın kendi kaynaklarında yer alan rivayetlerin yanı sıra İslam Tarihi kaynaklarında yer alan ve ehl-i kitap ile ilgili olan rivayetler de mevcuttur.

Ehl-i kitabın kaynaklarında yer almamakla birlikte bizim kaynaklarımızda açıkça ehl-i kitaba mensup olan kişilerden nübüvvet mührünü görenlerin ve bilinlerin olduğu yönündeki rivayetlere yer vermemiz konumuz bakımından gereklilik arz etmektedir.

“Hişâm b. Urve babasından, o da Aişe'den rivayet etti” şeklinde aktarılan bir rivayette, Mekke'de meskûn olan ticaretle işigal eden bir yahudinin Peygamberimizin doğumundan haberdar olduğu bilgisi yer alır. Yahudi, Kureyş'ten oturan bir topluluğun yanına gelerek “bu gece sizden birinin çocuğu dünyaya geldi mi?” diye sormuştur. Bu doğan çocuğun son ümmetin nebîsi olduğunu, alametinin de omuzları arasındaki etrafı tüylü bir ben olduğunu söylemiştir. Kureyş ise bu durumu bilmediklerinden araştırma yaparak bazı rivayetlerde Abdulmuttalib'in, bazı rivayetlerde ise Abdullah'ın bir oğlunun dünyaya geldiğini haber vermişlerdir. Çocuğun isminin Muhammed konulduğunu söylemişlerdir. Bunun üzerine Yahudi çocuğu görmek isteyince kendisine çocuk gösterilmiş ve ilk baktığı şey sırtındaki alamet olmuştur. Sırtındaki nübüvvet benini gördüğünde ise bayılmıştır. Ayıldığında ne olduğu sorulmuş, bunun üzerine şu cevabı vermiştir: “Artık nübüvvet İsrailoğulların'dan gitti, ellerinden kitap çıktı. Bu nebînin gelişiyle, Yahudileri mahvedeceği ve hahamlarına galebe çalacağı ilahi takdirde kesinleşmiş bir hükümdür. Araplar nübüvvetin kendilerine geçmesi ile kurtuluşa erdiler.”⁴⁰

Bu yaşanan hadisenin Araplar gibi hafızası güçlü bir millet tarafından zaman içerisinde unutulmuş olması düşünülemez. Ancak Peygamberimizin, nübüvvet ile

⁴⁰ Beyhakî, *Delâil*, I, 108-109; İbn Asâkir, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, III, 236; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, III, 42-43; Halebî, *İnsânü'l-'Uyûn fî Sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn*, I, 112; Mercânî, a.g.e, II, 679.

şereflesinin ardından bu bahsin Araplar arasında açılmamış olması, kaynaklarda bu mevzuya ait böyle bir rivayete rastlanmaması bu haber ile ilgili akıllara rivayette zayıflık olduğu düşüncesini getirmektedir. Hadisin sıhhat derecesi ve râvîleri ile ilgili olarak daha geniş bilgiyi hadisin, sahîh olmadığını söyleyen Zehebî'nin *Mîzân*'ından edinmekteyiz. Hadisin senedinde yer alan Ebû Ğassân'ın hadisin münker ve Muhammed b. Yahya el-Kinânî'nin râvî olarak ise mechûl olduğu ifadelerine yer vermiştir.⁴¹

Ehl-i kitabın nübüvvet mührü hakkındaki malûmatının dayanaklarından biri de şu rivayettir: Hz. Peygamber'in çevre ülke krallarına yazmış olduğu mektuplardan biri de Rûm Kayserine gönderilmiştir. İslam'a davet için gönderilen elçinin götürdüğü mektuba karşılık Kayser'in gönderdiği elçi, Peygamberimizin yanına gelince sırtına bakmak istemiştir. Çünkü Kayser, elçisine Peygamberimizin yanına varınca sırtında bir alem olup olmadığına bakmasını tembihlemiştir. Elçi, bu emir üzerine Peygamberimizin sırtına bakmak istemiş ve baktığında sırtında iri şişe büyüklüğünde bir kıkırdak diye tercüme edilecek et parçasını görmüştür.⁴²

Ehl-i kitabın nübüvvet mühründen haberdar oldukları ile ilgili olarak ise en bilindik rivayet rahip Bahîrâ ile ilgili rivayettir.

Ebû Talib, Peygamberimiz 12 yaşlarında iken Şam'a ticaret niyeti ile yolculuğa hazırlandığı sırada Hz. Muhammed'in (s.a.v) amcası Ebû Talib'e gelerek, "Ey amcacığım! Beni annem ve babam yokken kime bırakıyorsun?" diye sorduğu ve amcasının onu bir daha yanından ayırmamaya söz vermesi ile bu sefere amcası ile çıktığı rivayet edilmektedir.⁴³

Ebû Talib, Hz. Peygamber ve yanında Kureyş'in ileri gelenleri bulunduğu halde Şam'ın Busrâ kasabasına inmiştir. Bu kasabaya daha önceki yolculuklarında da uğramış olmalarına rağmen burada bulunan kilisenin rahibi Bahîrâ hiç yanlarına gelmez ve onlarla ilgilenmezken bu sefer aksi bir durum gerçekleşmiştir. Çünkü Bahîrâ, Hıristiyan öğretisini çok iyi bilen ve yakın zamanda son peygamberin

⁴¹ Zehebî, *Mîzân*, IV, 62.

⁴² Ahmed b. Hanbel, IV, 74-75.

⁴³ İbn İshâk, *es-Sîra*, 56; İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-Nebeviyye*, I, 146.

geleceğini bu öğretilerden öğrenmiş bir rahiptir. Bahîrâ Kureyş kafilesi manastıra doğru gelirken manastırdan onları izlemiştir. Ve bu esnada kafilenin üzerinde bir bulutun olduğunu görmüştür. Bunun üzerine bir yemek hazırlatarak kabileyi yemeğe çağırmıştır. Davete icabet eden Kureyş'in efendileri kervanın başında nöbetçi olarak Hz. Muhammed'i bırakmışlardır. Ancak rahip Bahîrâ yemeğe onun da gelmesini istemiştir. Kendisiyle bizzat ilgilenmiş ve çeşitli sorular sormuştur. Sorularına Lat ve Uzza adına cevap vermesini istemiştir. Bunun üzerine Peygamberimiz cevap vermemiştir. Allah adına cevap vermesini söyleyince ise sorularına cevap vermeye başlamıştır. Sorularından biri uykusu ile ilgilidir. Nasıl uyduğunu sormuştur. Peygamberimiz bu soru üzerine "gözlerinin uyuduğunu ancak kalbinin uyumadığını" söylemiştir. Bunun üzerine rahip, Hz. Muhammed'in gözlerine bakmıştır. Gözlerindeki kırmızılığı görmüştür. Sonra sırtını açarak tam omuzlarının ortasında "زَرَّ الْحَجَلَةَ" gerdek çadırı düğmesi gibi olan mührü görmüştür. Ve sonra bu çocuğun kimin olduğunu sormuştur. Ebû Talib ise kendisinin olduğunu söylemiştir. Rahip, buna itiraz edince Hz. Muhammed'in yetim olduğunu öğrenmiştir. Sonra Ebû Talib'i tembihlemiş ve Yahudilerden, Rumlardan korumasını, çocuğu öldürmek isteyebileceklerini söylemiştir.⁴⁴

Rivayetlerde Bahîrâ'nın Peygamberimizin elini tuttuğu ve Kureyş'e seslendiği "Bu Seyyidü'l-âlemindir. Bu âlemlerin Rabbinin resûlüdür. Allah O'nu âlemlere rahmet olarak gönderecektir" dediği, bunun üzerine Kureyş'in ileri gelenlerinin nereden anladığını sorduğu, rahibin de "siz tepeden bu tarafa doğru gelirken dağlar ve taşlar secdeye kapandı" diye cevap verdiği de yer alır.⁴⁵

Burada dikkatleri çeken husus, Şam'a yapılan yolculuk esnasında Busrâ'da konaklanması sırasında bir manastırda son nebinin alametlerini bilen ve gelecek olan peygamberi bekleyen bir rahibin, nübüvvet mühründen haberdar olarak Peygamberimiz üzerinde bunu tesbit etmesi ve amcasıyla birlikte Kureyş'e mensub kervan yolcularını da bilgilendirmesidir. Yahudi ve Rumlara karşı onları uyarması da bu cemaatler bünyesinde var olan bir beklentinin işareti olarak görülebilir. Nübüvvet

⁴⁴ İbn İshâk, a.g.e, 54-55; İbn Hişam, a.g.e, I, 48; İbn Hibban, *Kitâbü's-Sıratü'n-Nebeviyye*, 58-59; Ebû Nuaym, *Delâil*, 168-172; İbn Seyyidinnâs, *Uyûnü'l-Eser*, I, 105-111.

⁴⁵ Ebû Nuaym, a.g.e, 181; İbn Seyyidinnâs, a.g.e, I, 107.

mührü ile ilgili hadisleri İkinci Bölümde ele alacağız ancak Bahîrâ kıssasının hadis kaynaklarımızdan sadece Tirmizî'nin Sünen'inde yer aldığı bilgisini de yeri gelmişken aktarmak gerekmektedir.⁴⁶ Hadisin devamında yer alan Hz. Ebû Bekr ve Bilal-i Habeşî ile ilgili olan, hadise yöneltilen birçok eleştirinin dayanağını teşkil eden kısmı konumuzla yakından ilgili olmadığı için burada aktarmıyoruz.

Rahip Bahîrâ'nın, "Bu Seyyidü'l-âlemindir. Bu âlemlerin Rabbinin resûlüdür. Allah O'nu âlemlere rahmet olarak gönderecektir" şeklindeki ifadeleri ve bu ifadelerin Kureyş'e mensub kervan yolcularına yöneltilmesi makul görülecek olsa bile Kureyş'in bu ifadelere verdiği her hangi bir tepkiden bahsedilmemektedir. Ayrıca rivayette Bahîrâ'nın sorduğu bir takım sorular ve aldığı cevaplar vardır. Bu sorulara bu cevapları verebilecek gözleri kırmızı, sırtında gerdek çadırı düğmesine benzeyen bir ben bulunan bir başka yetim çocuk daha olması mümkündür. Uyku ile ilgili olan soruya ise Peygamberimizin verdiği cevap sanki o esnada Peygamberliğinin hallerinden haberdar olmuş gibi verilmiştir.

Bu rivayet içerisinde rahip Bahîrâ'nın nübüvvet alametleriyle ilgili kesin bir yargı ortaya koymuş olması, daha Peygamberlikle vazifelendirilmemiş bir çocuk için resûl ifadesini kullanması, hakkında kabilesine kanaat bildirmesi pek makul değildir.

Kaynaklarımızda Peygamberimizin dedesi Abdulmuttalib'in dahi nübüvvet mührü ile dünyaya gelecek bir nebiden Hıristiyan bir devlet adamı vasıtası ile haberdar olduğu yönünde bizi üzerinde düşündürecek bir rivayet de mevcuttur. Kâbe'yi yıkmak niyeti ile fillerden ordu hazırlayarak Mekke'ye gelen ve mağlup olup hezimete uğrayan Ebrehe'den sonra Yemen'de kral olan Seyf b. Zî Yezen'i⁴⁷ Abdulmuttalib Kureyş'in önde gelenlerinden oluşan bir heyet ile ziyarete gitmiştir. Bu ziyaret esnasında Abdulmuttalib'e Yemen'in yeni kralının söylediği sözler, yeni gelecek son peygamber hakkında birçok bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. Seyf b. Zî Yezen, "Tihâme'de bir çocuk doğduğunda, kürek kemikleri arasında ben bulunacak. Bu ben onun alameti olacak ve kıyamete kadar liderlik O'nun elinde

⁴⁶ Tirmizî, *Menâkıb*, 3.

⁴⁷ İbn Asâkir, Seyf b. Zî Yezen'in asıl ismi hakkında İbn Manzûr'un "Onun ismi Numân'dır." dediğini aktarır. Bkz. III, 250.

olacak.” demiştir. Bu çocuğun doğduğunda adının Muhammed olacağını, annesi ve babasının vefat edeceğini, O’na kefil olacakların dedesi ve amcası olacağını, putları kırıp, ateşi söndüreceğini” söylediği de rivayetlerde mevcuttur. Hatta Abdumuttalib’in “doğmasını bekledikleri bir çocuğun olduğunu ve adını Muhammed koyacaklarını” söylemesi üzerine Seyf b. Zî Yezen’in “doğacak olan bu çocuğu yahudilerden saklamasını çünkü onların düşmanlıklarının olacağını” söylediğini rivayetler bize aktarmaktadır.⁴⁸

Vâdî’s-Sürûr isimli Mekke’ye 4 mil uzaklıktaki bölgede (Mekke vadisi civarı) Halime yanında Peygamberimiz bulunduğu halde Habeş’den bir nefer ile karşılaşınca neferin bir takım sorular sorduktan sonra önce Peygamberimize sonra da sırtındaki nübüvvet mührüne baktığı ve bunun üzerine “vallahi bu nebîdir” dediği, bunun üzerine Halime’nin bu durumu Amine’ye giderek haber verdiği, bunun üzerine Amine’nin Halime’den çocuğu alarak geri dönmesini istediği rivayetler arasında yer alır. Amine, Kureyş’in çocuğa zarar vermesinden çekindiği için bunu istemiştir ve Allah’ın dediğinin olacağını da Halime’ye rivayette geçtiği üzere ifade etmiştir.⁴⁹

Bu rivayette dikkat çeken bir husus, “Mekke vadisinde, Mekke’ye 4 mil uzaklıkta” ifadesidir. Çünkü siyer kaynaklarından bildiğimiz üzere Halime, Bekr b. Sa’ doğullarındandır.⁵⁰ Bu kabilenin barındığı bölge ise rivayette geçen “Mekke’ye 4 mil uzaklıkta” şeklinde tesbit edilmiş alanın çok uzağındadır. Bu da rivayetin bu kısmı ile ilgili bir zaafı ortaya koymaktadır.

Cahiliye devrinde Araplar hac mevsiminde büyük panayırlar kurmaktadırlar. Bu panayırlar, Arafât’ın arkasında Zü’l-Mecâz’da, Merru’z-Zahran’da Mecenne’de, Nahle ile Taif arasındaki Ukâz’da kurulmaktadır.⁵¹ Bu panayırlar, birçok toplumun bulunduğu, sosyal yelpazenin genişlediği, ticaretin canlandığı bir zaviyeye sahiptir. Peygamber Efendimizin nübüvvet mührünün çocuk yaşlarında daha süt çocuğu iken bu panayırlardan Zü’l-Mecâz’da görüldüğü ile ilgili bir rivayet mevcuttur. Zü’l-Mecâz’da panayır kurulduğunda Hevâzin kabilesine mensub olan bir arrâfin gelerek

⁴⁸ Beyhakî, a.g.e, II, 11-13; İbn Asâkir, a.g.e, III, 250-252; Halebî, a.g.e, I, 187.

⁴⁹ Ebû Nuaym, a.g.e, 160; Halebî, a.g.e, I, 156.

⁵⁰ Süyûtî, *el-Hasâis*, 45.

⁵¹ M. Âsım Köksal, *İslam Tarihi*, II, 8-9.

çocuklara baktığı ve bu çocuklar arasından Peygamberimize ayrıca bakarak hâtemü'n-nübüvveyi görüp Arap topluluğuna seslendiği, “bu çocuğu öldürün, çünkü o sizin ilahlarınıza ve dininize galip gelecek, putlarınızı yıkacak” diyerek Hz. Peygamber’i tesbit ettiği ancak Hz. Halime’nin Peygamberimizi alarak oradan kimse tarafından bulunmadan uzaklaştığı rivayet edilmektedir.⁵²

Rivayet içerisinde arrâfın bakarak nübüvvet mührünü gördüğü ifade edilmektedir. Burada metin doğrultusunda cevaplandırılması pek de mümkün olmayan bir kaç soru akla gelmektedir. Sırt bölgesinde olduğu bilinen nübüvvet mührünü arrâf, çocuğa bir bakışta nasıl görmüştür? Hz. Halime, çocuk ile ilgili arrâfa hiç bir şey sormamasına rağmen arrâf bütün çocukları gözden geçirerek kendisinde nübüvvet mührü olan çocuğu niçin tesbit etme ihtiyacı hissetmiştir? Yahut arrâf, kendisine gelip fal baktıranların dışında çevresindekilere son peygamberi arayan bir gözle neden bakmıştır? Metin bu açılardan mantık yönüyle zayıflık taşımaktadır.

Buna benzer bir başka rivayet ise Hz. Peygamber, sütannesinin yanından annesi Amine’nin yanına geldikten bir müddet sonra altı yaşlarında iken Medine’de bulunan dayılarının yanına giderken yanlarında dadısı Ümmü Eymen de bulunduğu halde bir yahudinin Peygamberimizi tanımasından bahseder. Yahudi Peygamberimize ismini sormuş ve sırtını açarak bakmıştır. Bunun üzerine bu çocuğun ümmetin nebisi olduğunu annesine haber vermiştir.⁵³

Hız. Peygamber’in çocukluğunda yaşanan nübüvvet mührünün görülerek peygamberliğine ispat teşkil ettiğini ifade eden bu hadiseler muhtelifdir. Rivayetlerde yer alan ehl-i kitap mensuplarının son peygamberin geleceğinden haberdar oluşlarına ve bu peygamberin bir takım alametlerini bilip ayrıca bunları, Hız. Peygamber üzerinde tetkik ettiğine dair rivayetler, İbn İshâk, İbn Hişâm, Ebû Nuaym, (430/1038) Beyhâkî, İbn Kesîr, Süyûtî gibi müelliflerimizin klasik İslam Tarihi eserlerinde zikrettiğimiz üzere yer edinmiştir.

⁵²Ebû Nuaym, a.g.e, 160-161.

⁵³ Ebû Nuaym, a.g.e, 163; Kuşeyrî, *Şerefü'l-Mustafâ*, I, 386.

Ehl-i kitabın kendi kaynaklarında yer alan geleceğinden bahsedilen son peygamber hakkında zikredilen sıfatların ve kullanılan mecazî ifadelerin yanı sıra İslamî kaynaklarda ehl-i kitabın bilgisine dair yer alan bu tür rivayetler haber içeriklidir. Hadislere ve sıhhatleri tetkik edilmiş kaynaklara dayanmadığından bu hadiseler, kabule ve redde açıktırlar.

Kâdî İyâz, eş-Şifâ isimli eserinde, “Peygamberimizin Peygamberliğini Gösteren ve Birer Alamet Teşkil Eden Deliller Hususundadır” başlığı altında, ehl-i kitabın bilgisinden bahsetmiş ve bunu nübüvvet delilleri arasında şöyle zikretmiştir: “Birçok rahip ve kitab ehlinin bilginleri O’nun şeklinden, ümmetinin niteliklerinden, O’nun ismi ve işaretlerinden hatta iki omuzu arasında bulunan nübüvvet mühründen söz etmişlerdir. Eski muvahhidlerden Tubba‘, Ebs b. Hârise, Ka‘b b. Lüey, Süfyan b. Mücaşî, Kuss b. Sâide gibi şahısların irat ettikleri şiirlerinde bile ismi geçmiştir. Amr b. Nüfeyl, Varaka b. Nevfel ve Uskelân el- Hümeyrî gibi kimselerin de onun geleceğinden haberleri vardır. Yahudi bilginleri arasında bilhassa Tubba’nın arkadaşı olan Yahudi bilginlerinden Şamûl de müteaddit defa Resûllullah’ın geleceğini söylemiştir. Onlardan İbn Selâm, İbn Yamin, Muhayrik, Ka‘b gibi İslamiyet’i kabul eden zevât da Tevrat ve İncil’de son peygamber hakkındaki haberleri gördüklerini söylemişlerdir. Buheyra (Bahîrâ), Nastura, Değatır, Şam’ın uskufu, Cârut, Selmân, Necaşî, Negrân’ın uskufu ve Nasrânî âlimleri hep O’ndan bahsetmişler ve evsafını Tevrat ve İncil’de gördüklerini açıklamışlardır.⁵⁴

Ehl-i kitabın Hz. Peygamber’in gelişinden haberdar oluşu ile ilgili zikrettiğimiz bütün bu rivayetleri, İbn Asâkir’in es-Sîretü’n-Nebeviyye isimli eserinde “Ahbârü bi’n-nübüvveti ve’r-ruhbân ve mâ yüzkeru min emrihî ani’l-ulemâi ve’l-kühhân” başlığı altında bulmak mümkündür.⁵⁵ Ehl-i kitabın ilmüne dair kaynaklarda yer alan bu rivayetleri farklı farklı kaynaklardan aktardı isek de İbn Asâkir’in topluca bu rivayetleri aktarmış olduğu bu bölüm, araştırmacılar açısından değer taşımaktadır.

⁵⁴ Kâdî İyâz, eş-Şifâ, 455-457.

⁵⁵ İbn Asâkir, a.g.e, III, 235- 269.

IX. asırda yaşamış, Hıristiyan iken ihtida ederek Müslüman olmuş Ali b. Rabben et-Taberî'nin,⁵⁶ Müslüman olduktan sonra İslam'ın hak din, Kur'an'ın Allah (c.c) kelamı ve Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu, özellikle Tevrat ve İnciller'de Hz. Peygamber'in gönderileceğine dair yalnızca işaretlerin olmadığını bilakis açıkça gönderileceği yönünde ifadelerin bulunduğunu ispatlamak için yazmış olduğu *ed-Dîn ve'd-Devle* isimli eserindeki, İşıya kitabında yer alan "Sultanlığı onun kürek kemikleri üzerindedir"⁵⁷ ifadesi ile ilgili yorumları konumuz açısından ayrıca önem taşımaktadır. Çünkü Ali b. Rabben et-Taberî'ye göre, Tevrat'ın İşıya kitabında yer alan ifade, "Çünkü bize bir çocuk doğdu, bize bir oğul verildi. Sultanlığı onun kürek kemikleri üzerindedir"⁵⁸ şeklindedir. Ali b. Rabben et-Taberî, "Sultanlığı onun kürek kemikleri üzerindedir" ifadesinin İbranîce ve Süryanîce metinlerinde sarahaten "kürek kemiği üzerinde nübüvvet alameti vardır" şeklinde yer aldığını ayrıca ifade etmektedir.⁵⁹

Ali b. Rabben'in, *ed-Dîn ve'd-Devle fî İsbâti Nübüvveti'n-Nebî Muhammed* isimli eserinin "Nübüvvetü İşıya Alâ'n-Nebiyi Sallallahu Aleyhi Vesellem" başlığının altında Tevrat'ın İşıya kitabının beşinci faslında geçen bu ifadeleri A'râf sûresindeki 157. ayet⁶⁰ ile ilişkilendirmesi dikkate şayandır.

Ehl-i İslam arasında Peygamberimizin bu sıfatı ile ma'ruf olduğu ve bunun Ahzab sûresindeki 40. ayette geçen "peygamberlerin sonuncusu" ifadesi ile delillendirildiği bilgisine de yer vermektedir.⁶¹ Bu konu ile ilgili olarak ilahî kitaplarda yer alan Peygamberimizin isimlerine dair rivayetleri İslamî kaynaklarda da bulmak mümkündür. Bu bağlamda "sultanlığı kürek kemikleri üzerindedir" ifadesi Tevrat ve İncil'de geçtiği şekline benzer bir şekilde İslamî kaynaklarda da yer

⁵⁶ Ali b. Rabben et-Taberî'nin önceden Hıristiyan olduğu *ed-Dîn ve'd-Devle* isimli eserinin 98. sayfasında bizzat kendisi tarafından ifade edilmiştir.

⁵⁷ İşıya 9/6.

⁵⁸ İşıya 9/6.

⁵⁹ Ali b. Rabben, a.g.e, 146-147.

⁶⁰ "Onlar ki yanlarında Tevrat ve İncil'de yazılı bulacakları o resûle, o ümmî peygambere tabi olurlar."

⁶¹ Ali b. Rabben, a.g.e, 147.

almıştır. Peygamberimizin isimleri arasında “sultan” ismine de yer verilmiştir. Ve “sultan” ismi ile “hâtemü’n-nübüvve” isimleri yer yer yan yana zikredilmiştir.⁶²

Ayrıca Ali b. Rabben et-Taberî, rahip Bahîrâ isimli papazın “mev’ûd nebî” olarak bir peygamberi beklediğini, Suriye şehrindeki Busrâ’da ikamet ettiği sırada beklediği bu “hâtemü’n-nebiyyîn”in ticarî bir seyahat vesilesiyle amcası ve kervandaki diğer kimseler ile gelmesi üzerine bu peygamber hakkında bildiklerini doğrulamak için gelen çocuğa sorular sorduğunu aktarır. Çocuğun sorulara uygun cevaplar vermesi üzerine rahibin önce çocuğun gözlerinin içine, sonra da sırtına baktığını ve orada “hâtemü’n-nübüvve”yi gördüğünü, bunun üzerine amcasına bu çocuğu, ondaki alametleri daha önce babalarından, kitaplarından ve rivayetlerden öğrenmiş olan yahudilerden korumasını tenbih ettiğini zikreder. Çünkü beklenen peygamberden haberi olan yahudiler de rahip gibi hâtemü’n-nübüvveden haberdardırlar.⁶³

Ali b. Rabben’in aktarmış olduğu rivayetler, kral peygamberleri olan bir kavme indirilmiş, gönderilecek son nebîden bahseden ifadelerin kitaplarında nasıl yer aldığını göstermesi, yahudi âlimlerin son peygamberin nübüvvet mührü olarak anılan alametinden haberdar olduğunu aktarması ve bunu aslî dillerinden çeviri ile bizlere sunması bakımından gayet önem arz etmektedir.

Buraya kadar zikrettiğimiz rivayetlerin farklı dinlerin mensupları tarafından kendi beklentileri doğrultusunda yorumlanmaları gayet mümkün ve doğaldır. Bu rivayetler, bizim için nübüvvet mührüne dair ehl-i kitabın bilgisini ve bu bilginin Peygamberimizin gelişi ile zuhur ettiği inancını doğrulamaktaysa da ehl-i kitab için Peygamberimizin varlığını kabul etmemeleri sebebiyle kurtarıcının geleceği yönündeki bekleyiş devam etmektedir.

---

⁶² Mercânî, a.g.e, II, 693-695.

⁶³ Ali b. Rabben, a.g.e, 147.

D- Selmân-ı Fârisî'nin Nübüvvet Mührünü Görerek Müslüman Olması Meselesi

Önceleri Zerdüşî dinine mensup iken sonraları Hıristiyanlığı benimseyen ve Hıristiyan bir papazın tavsiyesi ile İbrahim peygamberin dini üzerine gönderilecek Arapların bölgesinde zuhur edecek bir peygamberden haberi olan Selmân-ı Fârisî⁶⁴ (r.a) hakkındaki meşhur rivayet, “nübüvvet mührünün” kitap ehline bilindiğinin ve bu mühre sahip bir peygamberin geleceğinden haberdar olduklarının işaretlerindedir.

Önceleri İran'ın resmî dini olan Zerdüştlüğe mensup iken sonraları İsfahan'da bulunan bir Hıristiyan papazın vesilesiyle Hıristiyanlığı benimseyen Selmân-ı Fârisî, bu papazın ölmeden önce yaptığı tavsiye ile Musul'daki bir başka rahibin yanına ve Musul'daki rahibin de tavsiyesi ile Nusaybin'e, Nusaybin'deki rahibin de tavsiyesi ile Ammûriye'ye varır. Ammûriye'deki rahibin de hizmetinde bulunur ve en son olarak bu rahip ölüm döşeginde iken kendisine İbrahim peygamberin dini üzere gelecek olan son peygamberden ve bu peygamberin Arapların bölgesinden zuhur edeceğinden bahseder.⁶⁵ Ayrıca ehl-i kitap tarafından son peygamberin alametleri arasında olduğu bilinen bir takım özelliklerden bahseder. Bu peygamberin özellikleri olarak iki kürek kemiği arasında olan “nübüvvet mühründen” tanınacağını, hediye kabul ettiğini ancak sadaka kabul etmediğini, peygamber olduktan sonra doğduğu topraklardan çıkarılacağını, hurmalık bir bölgeye hicret edeceğini haber verir.

Rahipten bunları duyan Selmân-ı Fârisî (r.a) Arabistan'a doğru yola çıkar. Ancak bu yolculukta kendisine yol göstermesi için anlaştığı Arap tüccar tarafından kandırılır. Ve Şam'la Medine arasında bulunan ticaret kervanlarının uğrak yerlerinden biri olan Vâdi'l-kurâ isimli yahudi yerleşim yerindeki bir yahudiye köle olarak satılır.

Selmân-ı Fârisî (r.a) bir iş nedeniyle gittiği Medine'de, Hıristiyan rahip tarafından kendisine hurmalık bir bölgeye hicret edeceği söylenen son peygamberin

⁶⁴ Selmân-ı Fârisî hakkında daha geniş bilgi için bkz., *Muvatta*, I, 267; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, III, 118-119.

⁶⁵ İbn İshâk, a.g.e, 68, 69; İbn Hişâm, a.g.e, I, 175-176.

bu şehre hicret ettiğini öğrendiğinde son peygamberin yanına giderek rahipten öğrendiği bilgileri sınamıştır, bilgilerinin doğruluğunu görerek Müslüman olmuştur.⁶⁶

Rahipten aldığı bilgileri sınaması hususunda Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde açık ifadeler vardır. Selmân-ı Fârisî, Hz. Peygamber hakkında rahiplerden duyduğu "sadaka kabul etmez, hediye kabul eder" sözünü Hz. Peygamber'e yaş hurma götürerek denemeye çalışmıştır. Peygamberimizin "Bu nedir?" sorusuna, "sadakadır" diye cevap verdiğinde Peygamberimizin elini hurmaya uzatmadığını ashabını yemeleri için çağırdığını görmüştür. Sonrasında tekrar hurma getirip Peygamberimize takdim etmiştir. Peygamberimizin aynı soruyu tekrar etmesine, "hediye" şeklinde cevap vermiş ve hediye olan hurmaya Peygamberimizin elinin uzandığına şahit olmuştur. Bundan sonra rahiplerden duymuş olduğu "nübüvvet mührü"nü görmek istemiş, Peygamberimizin bizzat sırtını açarak mührü kendisine göstermesi ile mutmain olarak Müslüman olmaya karar vermiş ve kelime-i şahadet getirmiştir. Olayı bu şekilde ayrıntıları ile aktaran Ahmed b. Hanbel bu rivayeti farklı râviler kanalıyla dört ayrı hadis ile aktarmıştır.⁶⁷

Hem ehl-i kitabın kendi kaynaklarında hem de bizim öz kaynaklarımızda ehl-i kitab mensubu iken Hz. Peygamber'in alametlerinden haberdar olan kimselerin rivayetleri yer almıştır.

Bu rivayetlerin gerek hadis kaynaklarımızda gerek siyer kaynaklarımızda yer alması ve ehl-i kitabın bu husustaki şahitlikleri önem arz etmektedir. Gerek Yahudilerden Mekke ahalisi ile yaşayan bir Yahudinin birçok şeyden habersiz Kureyşlilere son nebiyi alametleriyle haber verışı, gerek farklı devlet liderlerinin varlığından ve geleceğinden haberdar oldukları nebiyi müjdelemeleri gerekse kilisede hizmet ehli iken rahiplerden son nebiye dair aldığı duyular ile hareket edip İslam ile buluşan Selmân-ı Fârisî'nin rivayetleri farklı içerikler taşımaktadırlar.

⁶⁶ İbn İshâk, a.g.e, 68, 69; İbn Hişâm, a.g.e, I, 177; Süheylî, *er-Ravdu'l-Ünüf*, I, 408-415; Beyhakî, a.g.e, II, 82-91, 95, 97; Zehebî, *Tarîhu'l-İslâm*, I, 95-102.

⁶⁷ Ahmed b. Hanbel, V, 354, 438, 441-444.

Rivayetlerdeki bu çeşitlilik nübüvvet mührünün gerçekliğinin kuvvet kazanmasını sağlamaktadır.

Öte yandan Peygamberimizin peygamberlik vazife ise görevlendirilmeden öncesindeki döneme ait olan bu rivayetler, ilahî kitapların geleceğe dair haber veren özelliklerine uygun düşmekte ise de bu kitapların muharref oluşları, rivayetlerin güvenilirliklerini akademik olarak büyük ölçüde etkilemektedir.

İlahî kitaplara dayandırılan rivayetlerin hacrinde yer alan son peygamberin bir alametle geleceği ve bu alametin sırtında olacağı yahut sırtında görüldüğü yönündeki rivayetler ise yine İslam öncesindeki dinlere mensup olup bilgisi bu dinin içeriği ile oluşmuş olan kimselere aittir. Son peygamberin gelişi hakkında bilgi barındırması ilahî kitapların karakteristiğine uygunsuz da içerik ve şekillendirme olarak beyan edilen ifadelerin bu kitapların muharref bölümlerinin bulunması hasebiyle güvenilirliği düşüktür. Ayrıca yazının yaygınlaşmamış olduğu bir dönemde sözlü rivayet kültürü içerisinde bu tarz mucizevî aktarımların çok olması da yadırganacak bir durum değildir. Sözlü rivayet kültürünün yaygın olduğu bu dönemin yazıya dayanmayan rivayetleri bu nazar ile değerlendirilmelidir.

İKİNCİ BÖLÜM

HADİS RİVAYETLERİ VE KLASİK İSLAM TARİHİ KAYNAKLARINA GÖRE “NÜBÜVRET MÜHRÜ”

1- HADİS RİVAYETLERİNE GÖRE “NÜBÜVRET MÜHRÜ”

Hiz. Peygamber'e isnad edilen yani merfû olan hadislerle baktığımızda nübüvvet mührü hakkında Peygamberimizin beyan ettiği, delil teşkil edecek bir ifadeyi hadisler içerisinde bulamamaktayız. Öte yandan muhtelif zamanlarda, muhtelif kimselerin farklı hadiseler sebebiyle Peygamberimizin sırtında yer aldığı rivayet edilen ve nübüvvet mührü diye nitelenen ben ile karşılaştıklarını ifade ettikleri rivayetlerin klasik hadis kaynaklarımızda yer aldığını görüyoruz.

Genellikle hadis kitaplarının şemâil ve menâkıb bâblarında yer alan rivayetleri nübüvvet mührünün tarihî gerçekliğini anlamamızda taşıdığı önem bakımından

değerlendirmeye tabi tutacağız. Ancak İslam Tarihi kaynakları açısından nübüvvet mührünü ele aldığımız ve araştırmalarımızı tarih açısından gerçekleştirdiğimiz bu çalışmamız içerisinde hadislerin tetkiki elbette mevzuumuza kaynaklık teşkil edecek boyutlarda olacaktır.

Nübüvvet mührü ile ilgili hadisleri değerlendirmeye başlarken öncelikle Buhârî, Müslim ve Tirmizî'nin kitaplarında yer vermiş oldukları şu hadisi ele almamız yerinde olacaktır:

Abdurrahman b. Yûnus, Hâtim b. İsmail'den o da Ca'd'dan rivayetle şöyle demiştir: “Ben Sâib b. Yezîd'den işittim şöyle diyordu: Teyzem beni Peygamber'in (s.a.v) yanına götürdü de: Yâ Resûlullah! Benim kız kardeşimin bu oğlu ayağından rahatsızdır, dedi. Resûlullah başımı eli ile sıvazladı ve bana bereket duası etti. Sonra abdest suyundan içtim. Sonra sırtının arkasında dikeldim ve iki omzu arasında gerdek çadırının büyük düğmeleri - yahut keklik yumurtası - gibi (zirru'l-hacele) peygamberlik mührünü gördüm.”⁶⁸

Buhârî, Müslim ve Tirmizî hadislerinde aynı senedin kullanıldığı görülmektedir. Tirmizî hadisin akabinde hadisin hasen, sahîh, garîb olduğunu ifade etmiş ve ziyadede bulunmuştur. Demiştir ki: “ez-Zirru, beyazlık” demektir.⁶⁹

Burada Tirmizî'nin hadisi hasen, sahîh, garîb olarak nitelendirmesi önem arz etmektedir.⁷⁰ Buhârî ise vudû' kitabına bir bâb açarak hadise yer vermiştir.⁷¹ Çünkü olay peygamberimizin abdesti bağlamında gerçekleşmektedir.

Buhârî şarihi İbn Hacer, (852/1448) Fethu'l-Bârî isimli eserinde hadiste geçen “zirru'l-hacele” ifadesini ele almıştır. “Hacele” ifadesinden kastedilenin kuş, “zirru”dan kastedilenin ise kuşun yumurtası olduğunu söylemiştir.⁷² İbn Ubeydullah'ın “el-hacele” kelimesini atın iki gözü arasındaki beyazlıklardan bir beyazlıktır” diye açıkladığını, İbrahim b. Hamza'nın ise bu beyazlığın büyüklüğü ile

⁶⁸ Buhârî, *Vudû'* 40; Müslim, *Fedâil* 111; Tirmizî, *Menâkıb* 11.

⁶⁹ Tirmizî, *Menâkıb* 11; İbnu'l-Arabî, *Âridatü'l-Ahvezî bi Şerhi Sahîhi Tirmizî*, XIII, 102-103.

⁷⁰ Tirmizî, *Menâkıb* 11.

⁷¹ Buhârî, *Vudû'* 40.

⁷² İbn Hacer, a.g.e, I, 296.

ilgili bilgi verirken “düğme büyüklüğünde” diye tarif ettiğini söyleyen İbn Hacer, Müslim ve Tirmîzî’de hadisin yer aldığından bahsetmiştir.⁷³

Kastalânî (923/1517) Sahîh-i Buhârî şerhinde hadisi ele alırken “peygamberlik mührü” ifadesi üzerinde durmuştur. Mührün, nübüvvetin peygamberimiz ile son bulduğuna işaret ettiğini, ondan sonra başka bir nebînin gelmeyeceği manasına geldiğini söylemiştir.⁷⁴

Kastalânî ayrıca zikretmiş olduğumuz bu hadisi ele alırken akıllara gelecek bir soruyu da hem sormuş hem cevaplamıştır. “Mühür doğumdan önce var mıydı yoksa sonra mı vurulmuştur” sorusunu doğum esnasında yaşananların anlatıldığı bir rivayet ile ele almış ve değerlendirmiştir. Kastalânî, Peygamberimizin doğumundan sonra meleğin gelerek Peygamberimizi bir suya üç kere daldırıp çıkararak yıkadığını sonra beyaz ipekten bir kesenin içinden aldığı mührü, peygamberimizin sırtına vurduğunu aktarmıştır. Peygamberimizin annesi tarafından doğum hadisesinin anlatılmış olduğu bu rivayete dayanarak, mührün doğuştan olmadığını sonradan vurulduğunu savunmaktadır.⁷⁵

Mahmûd Sâmî Bek, Şemâil-i Şerif şerhinde yukarıda zikretmiş olduğumuz hadisin ravilerinden Hâtim b. İsmâîl’in Benî Abdiddâr’ın mevlâsı olduğunu belirtmiş ve hakkında “sika” ifadesine yer vermiştir. Ca’d b. Abdurrahman’dan Şeyhân’ın rivayette bulunduğunu söylemiştir. Sâib b. Yezîd’in ise hicretin 2. senesinde doğmuş, çocuk sahabî olduğunu eklemiştir.⁷⁶

Aynî (855/1451) ise, Kitabu’l-Menâkıb’te hadisin şerhine yer verirken İbn Ubeydullah’ın “el-hacele” kelimesini atın iki gözü arasındaki beyazlıklardan bir beyazlıktır” diye açıkladığını, İbrahim b. Hamza’nın ise bu beyazlığın büyüklüğü ile ilgili bilgi verirken “düğme büyüklüğünde” diye tarif ettiğini aktarır.⁷⁷ İbrahim b.

⁷³ İbn Hacer, a.g.e, VI, 562-563.

⁷⁴ Kastalânî, *İrşâdü’s-Sârî li Şerhi Sahîhi’l-Buhârî*, I, 413-414.

⁷⁵ Kastalânî, a.g.e, I, 413-414.

⁷⁶ Mahmûd Sâmî Bek, *el-Muhtasar fi’ş-Şemâili’l-Muhammediyye Ve Şeruhâ*, 53.

⁷⁷ Aynî, *Umdetü’l-Karî*, XVI, 141.

Hamza, Buhârî'nin hadis aldığı şeyhlerindendir.⁷⁸ Aynî hadisin sonuna “sahîhdir” şeklinde bir şerh düşmüştür.

Eyyûb b. Câbir, Simâk'tan, Simâk ise Câbir b. Semûre'den rivâyet etmiştir: Resûlullah'ın mührü yani iki omzu (küreği) arasındaki kırmızı et parçası güvercinin alnındaki beyazlık gibidir. Tirmizî dedi ki: “Bu hadis hasen sahîhtir.”⁷⁹

Müslim “Bâbu İsbâti hâtemi'n-nübüvve ve sıfâtihî ve mahallihî min cesedihî (s.a.v)” isimli bâbta, Câbir b. Semure rivayetine yer verir.

“(…) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. Dedi ki bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. Bize Şu'be, Simâk'dan rivayet etti. Dedi ki Câbir b. Semûre'yi dinledim. Ben Resûlullah'ın iki omzu arasındaki nübüvvet mührünü tıpkı güvercin yumurtası gibi bir mühür şeklinde gördüm. Rengi de kendi bedeninin rengine yakındı.”⁸⁰

“Ebû Kâmil, Hammâd'dan (yani İbn Zeyd); Hammâd, Süveyd b. Saîd'den; Saîd, Ali b. Müshir'den, her iki râvi ise Âsım el-Ahvel'den rivayette bulunmuştur. Bana Hamid b. Ömer el-Bekrâvî dahi rivayet etti. Lâfız onundur. Dedi ki: Bize Âsım, Abdullah b. Serciş'den rivayet etti. Dedi ki: Peygamberi gördüm. Onunla ekmek ve et yedim. (Yahut tirit yedim, demiş). Râvi demiş ki ona: Peygamber senin için istiğfar etti mi? diye sordum. “Evet! Senin için de, dedi.” Sonra şu ayeti okudu: “Günahın için istiğfar et! Erkek ve kadın mü'minler için de.”⁸¹ Abdullah dedi ki: Sonra arka tarafına dolandım. Ve iki omzunun arasındaki nübüvvet mührüne baktım. Sol küreğinin başında parmakları bir araya getirilmiş el gibi. Üzerinde sığiller vardı.⁸²

Süyûtî bu hadisi el-Hasâis'ine almış ve akabinde şöyle bir rivayete de yer vermiştir: Ebû Zeyd (r.a)'den rivayetle: Resûlullah bana dedi ki “yaklaş, sırtımı

⁷⁸ Aynî, a.g.e, XVI, 142.

⁷⁹ Tirmizî, *Menâkıb* 11.

⁸⁰ Müslim, *Fedâil* 110.

⁸¹ Muhammed, 47/19.

⁸² Ahmed b. Hanbel, V, 83; Müslim, *Fedâil* 112; Süyûtî, a.g.e, 49-50; Şâmî Sâlih Ahmed, *Câmiu beyne's-Sahîhâyn li'l-İmâmeyn el-Buhârî ve Müslim*, IV, 399.

meshle. Yaklaştım, sırtını meshledim ve parmaklarımı hâtemin üstüne koydum. Ona denildi: “Hâtem nedir? “Etrafı kıllarla çevrili omuzların arasındadır” diye cevap verdi.

Süyûtî'nin aktarmış olduğu bu kısım Müslim'in Fedâil kısmında aktardığı hadisin devamında mevcut değildir. Ancak Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde bu bölüm mevcuttur.⁸³

Bize Yahya b. Eyyûb ve Kuteybe b. Saîd ve Ali b. Hucr da rivayet ettiler. Dediler ki: Bize İsmail (yani İbn Ca'fer) rivayet etti. Bana Kâsım b. Zekeriyya dahi rivayet etti. Dedi ki: Bize Hâlid b. Mahled rivayet etti. Dedi ki: Bana Süleyman b. Bilâl rivayet etti. Her iki râvi Rabîa'dan (yani İbn Ebî Abdirrahman'dan) o da Enes b. Mâlik'den naklen Mâlik b. Enes'in hadisi gibi rivayette bulunmuşlardır. Bunların hadislerinde “kırmızıya çalar beyazdı” ziyadesi vardır.⁸⁴

"حدثنا أبو جعفر محمد بن الحسين بن أبي حليمة و أحمد بن عبدة الضبيّ و عليّ بن حجر قالوا حدثنا "Haddesena Ebû Ca'fer Muhammed b. Hüseyin b. Ebî Halîme ve Ahmed b. Abdete'd-Dabbiyyü ve Ali b. Hucr haddesena İsâ b. Yûnus" senediyle Tirmîzî şu hadis-i şerifi aktarmıştır. “Rasûlullah (s.a.v.) ne dikkat çekecek kadar uzun ne de göze batacak şekilde kısa idi. Halkın orta boylusu idi, saçları ne kıvrıkcık olup ne de sarkık idi; orta kıvrıkcılıkta idi. Tıknaz değildi, yüzü de yuvarlak idi. Rengi kırmızıya çalan bir beyazlıktaydı. El ve ayakları dolgundu, yürüdüğünde yokuştan iner gibi hızlıca yürürdü, bir tarafa döndüğünde vücuduyla dönerdi, iki kürek kemiği arasında Peygamberlik mührü vardı. Peygamberlerin sonuncusu idi. İnsanların en cömerdi idi. İnsanların kalbi en rahat olanı idi. Lehçesi en doğru tabiatı en yumuşak ve insanlarla muaşeretini en ikramlı olanıydı. O'nu ansızın gören ondan korkardı. O'nunla beraber olan onu severdi. O'nu anlatmaya çalışan anlatmaktan aciz kalınca ne O'ndan önce ne de O'ndan sonra bir benzerini görmedim” derdi. Tirmîzî: Bu hadis “hasen garîbtir. Senedi muttasıl değildir.” demiştir.⁸⁵

⁸³ Ahmed b. Hanbel, V, 77; Tirmîzî, Şemâil 44.

⁸⁴ Müslim, Fedâil 113.

⁸⁵ Tirmîzî, Menâkıb 9.

Peygamberimizin şemâil özelliklerine yer veren bu hadis-i şerif içerisinde, Peygamberimizin iki kürek kemiği arasında bulunan Peygamberlik mühründen de bahsedilmiş ancak neye benzediği hangi özelliklere sahip olduğu belirtilmemiştir. Öte yandan bu ifadenin arkasından peygamberlerin sonuncusu olduğu belirtilmiştir. Bu da “hâtem” ifadesinin mühür anlamının dışında ‘sonuncu’ anlamında anlaşılmış ve böyle kullanılmış olma ihtimalini düşündürmektedir.

Nübüvvet mührü ile ilgili hadisler Ahmed b. Hanbel’in Müsned isimli eserinde çok sayıda hadis rivayeti ile yer almıştır. Bunlardan bir tanesi şöyledir:

İbn Ömer, Utbe b. Abd es-Sülemî’den rivayet etmiştir. Adamın biri sordu: Senin işinin evveli nasıldı ya Resûlullah? Dedi ki: Ben Benî Sa’d b. Bekr içerisinde idim. Ben onların çocukları ile birlikte iken dışarı çıktık. Kartal görümlü iki beyaz kuş geldi. Onlardan biri diğerine dedi: O, O mudur? Diğer: Evet dedi. Ağzını açar açmaz beni kaptı. Sonra beni yanım üzere yere yatırdı. Karnımı yardı. Kalbimi çıkardı. Kalbimi de yardı. Siyah bir kan pıhtısı çıkardı. Onlardan biri diğerine: Bana kar suyu getir! dedi onunla yıkadı. Sonra soğuk su istedi onunla da kalbimi yıkadı. Sonra kalbime sekineti doldurdu. Sonra hâtemü’n-nübüvve ile mühürledi.⁸⁶ Utbe b. Abd es-Sülemî’nin senedinde yer alan Bakıyye, hakkında hem müsbet hem de menfi görüşlerin bulunduğu bir râvîdir. Kendisi cerh edilmiştir. Onun tedlis yaptığı, ferd ve münker olan rivayetleri bulunduğu muhaddisler tarafından dile getirilmiştir.⁸⁷ Hadisin sahabî ravisi olan Utbe b. Abd es-Sülemî’nin Müsned’de yer alan hadis rivayetinin sonunda zamirin mercii belirtilmeksizin “onun üzerini nübüvvet mührüyle mühürledi” (ve hâteme aleyhi bihâtemi’n-nübüvveti) ifadesi mevcuttur. Şakku’s-sadr hadisesi rivayetlerinin genelinde şakk yahut şerh ameliyesinin göğüs bölgesinin yarılmasıyla gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Nübüvvet mührünün bu bölgeye vurulmuş olduğu ifadeleri de bu rivayetler içerisinde yer almaktadır. Ancak nübüvvet mührünün sırt bölgesinde, kürek kemikleri arasında olduğunu kabul eden genel görüşe, bu rivayetler ters düşmektedir. Bu sebeple şakku’s-sadr olayı

⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, IV, 185.

⁸⁷ Zehebî, *Mizân*, I, 331-335.

bağlamında Hz. Peygamber'in kürek kemikleri arasına mührün vurulduğunu söylemek makul olmayacaktır.

Kâdî İyâz'ın Şifâ'sında rastlayıp hadis kitaplarında bulamadığımız ilginç bir rivayeti de burada aktarmak istiyoruz. Müzenî, Cabir b. Abdullah'tan şöyle rivayet etmiştir: Peygamber sallallahu aleyhi vessellem beni devesinin arkasına aldı, nübüvvet mührünü ağızıma aldım. Bana misk gibi kokuyordu.⁸⁸

Rivayetin ismi zikredilen sahabî ravisi Cabir b. Abdullah'tan sonra rivayet zincirinden düşenlerin olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Müzenî, İmam Şafii'nin talebelerindendir. Nesebi, Ebû İbrahim İbn İsmâil b. Yahyâ b. İsmail el-Müzenî'dir. Şafî fihhında müctehiddir. h. 175/ m. 797 yılında doğmuştur. Bu da sahabî neslinden sonra rivayet zincirinde düşüklük olduğunun göstergesidir.⁸⁹

Mevlana Şiblî, *Asr-ı Saadet* isimli eserinde hadis kaynaklarında yer alan çeşitli rivayetlerin olduğundan bahsederek, “Doğru ve sağlam bütün rivayetlerin tedkikinden peygamberlik mührünün siyah benlerden müteşekkil, üzeri kıllı büyük bir ben olduğu anlaşılıyor” ifadelerine yer verir. Öte yandan bazı rivayetlerde yer alan nübüvvet mührünün üzerinde şehadet kelimesinin yazılı olduğu iddiasını tamamıyla esassız sayar. Hadisçilerin hadd-i zâtında bu rivayetleri teyid ve tasdik etmediklerini de ekler. Bu gibi sözleri zayıf ve bâtil addeder. Resûl-i Ekrem'in mektupları mühürlemek için kazdırdığı mühürün üzerinde şehadet kelimesinin yazılı olduğunu, birçoklarının bu mühür ile sırtındaki beni karıştırdıklarını iddia eder.⁹⁰

Hadis kaynaklarından Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde Ebû Rimse hadis başlığının altında da bir rivayet mevcuttur. Ebû Rimse, Teymu'r-Rebâb kabilesindendir. Rivayetlerden tabip ve cerrah olduğunu anladığımız Ebû Rimse, Müslüman olduktan sonra kendisi gibi tabip olan babası ile Peygamberimize gelmiştir. Güvercin yumurtası büyüklüğünde omuzları arasında yağ kistine benzettiği bir parça görmüş ve cerrahî bir müdahale ile o kisti almak istemiştir. Peygamberimizle aralarında geçen konuşmadan Peygamberimizin bu teklifi

⁸⁸ Kâdî İyâz, a.g.e, 107.

⁸⁹ Kâdî İyâz, a.g.e, 107.

⁹⁰ Mevlana Şiblî, *Asr-ı Saadet*, (çev. Ö. Rıza Doğrul), II, 7.

reddettiğini ve “sen tabip değil refîksin, tabip ise onu yaratan Allah’tır.” diyerek mukabelede bulunduğunu öğrenmekteyiz.⁹¹ Tirmizî, Ebû Rimse et-Teymî’nin asıl adının Habîb b. Hayyân yahut Rifâ’a b. Yesribî olduğunu söyler.⁹²

Ebû Davud da Ebû Rimse hadisine Sünen’inde yer vermekte, rivayeti metin bakımından değişiklik olmaksızın aktarmaktadır.⁹³

Bu rivayetin az çok benzerinde Benî Âmir kabilesine mensup bir başka tabip Hz. Peygamber’e gelerek sırtındaki “hâtem” i görmüştür. Kendisinin Arapların en iyi doktoru olduğunu ve bu beni tedavi etmek istediğini söylemiştir. Bunun üzerine Peygamberimiz bu teklifi de kabul etmemiştir.⁹⁴ Rivayetin devamında Peygamberimizin bu adamdan karşıdaki hurma dalını yanına çağırmasını istediği adamın da bu isteğe riayet ederek ağacı yanına çağırdığı ve ağacın adamın yanına gelerek geri döndüğü bilgisi de Peygamberimizin gösterdiği bir mucize olarak yer almaktadır.⁹⁵

Rivayet el-Hasâis’de de yer almaktadır ancak bu rivayetin içinde Benî Âmir’den bir adamın gelip Peygamberimizi tedavi etmek istemesinden bahsedilirken nübüvvet mührü ifadesinin rivayetin içinde yer almadığı görülmektedir. Ağacı çağırması ve ağacın geriye gitmesi mucizesi de rivayette yer alır. Ancak nübüvvet mühründen bahseden bir içeriğe Süyûtî yer vermemiştir.⁹⁶

Bu rivayetin mevcudiyeti bize, farklı kaynaklarda farklı içerikte hadisin aktarımı olduğunu göstermektedir. Bu da metinler arasında eksiklik yahut fazlalık olduğunu akla getirmektedir.

Hz. Peygamber’in nübüvvet mührü ile ilgili olarak en bilindik rivayetlerden biri olan hadis kaynakları içerisinde sadece İmam Tirmîzî’nin Sünen’inde bulunan rahip Bahîrâ hadisesini ele almak için burada metni aynıyla aktarmakta fayda görüyoruz:

⁹¹ Ahmed b. Hanbel, II, 227-228; Beyhakî, a.g.e, I, 265.

⁹² Tirmizî, *Edeb* 48.

⁹³ Ebû Dâvud, *Teraccül* 18.

⁹⁴ Taberî, *Târih*, II, 297.

⁹⁵ Taberî, a.g.e, II, 297.

⁹⁶ Süyûtî, a.g.e, 91.

Ebû Musa el-Eş'arî (r.a.)'den gelen rivayete göre şöyle demiştir: Ebû Tâlib ticaret için Şam'a doğru yola çıktı. Peygamber (s.a.v) de Kureyş'in ileri gelenleriyle birlikte çıkmıştı. Rahib Buheyra'nın (veya Bahira) yakınına vardıklarında Ebû Tâlib konaklamak için develerin palanlarını çözmüştür. Önceleri o Rahib bu kervandaki insanların yanına çıkmazdı ve ilgilenmezdi. Bu sefer bu kervanda bulunan kimselerin yanına çıkıp aralarında gezinmeye başladı. Peygamber (s.a.v)'in yanına gelince O'nun elini tutarak: "Bu âlemlerin efendisidir. Bu âlemlerin efendisidir. Allah, bunu âlemlere rahmet olarak gönderecektir" dedi. Kureyş'in ileri gelenleri "nereden biliyorsun" dediler. Rahib, şu karşılığı verdi: Siz tepeyi aştığınız zaman secdeye kapanmadık ne bir ağaç ne de taş kalmamıştır. Bunlar ancak peygamber olacak kimselere secde ederler. Onun iki kürek kemiği arasındaki bir meyve büyüklüğündeki peygamberlik mühründen de tanıdım. Sonra dönüp onlar için yemek hazırladı. Yemeği kendilerine getirdiğinde Resûlullah (s.a.v.) develerin ve eşyaların yanında bulunuyordu. Rahib ona haber gönderiniz o da gelsin dedi. Rasûlullah (s.a.v.)'de kendisini gölgelendiren bir bulut üzerinde olduğu halde çıkageldi. Bir ağacın gölgesi altında oturan o kalabalığın yanına gelip oturunca ağacın gölgesi onun üzerine doğru eğilmişti. Rahib: "Bakınız ağacın gölgesi onun üzerine eğildi" dedi. Rahib, onların arasında dolaşırken Şam tarafına Rumlar diyarına götürmemelerini istemekte idi. Çünkü Rumlar O'nu tanırlarsa öldürebilirlerdi. Rahib burada iken Rumlardan yedi kişi geldi. Rahib onları karşıladı ve geliş sebebiniz nedir? diye sordu. Onlar da dediler ki: "Şu gelmesi beklenen peygamber bu aylarda çıkacaktır diye geldik. Adam gönderilmedik hiçbir yol ve yön kalmadı Biz de haber aldık ve senin bu bölgeye gönderildik." Rahib "Arkanızda sizden daha çok bilgi sahibi, hayırlı bir kimse var mı" diye sordu. Onlar da: "Senin bulunduğun bu bölgede onun olabileceği bildirildi" dediler. Rahib, Allah'ın yapacağı bir işi insanlardan birilerinin engelleyip engelleyemeyeceğini ve buna güçlerinin yetip yetmeyeceğini sordu. Hayır diye cevap verdiler. Sonra o Rahibin bilgi ve otoritesini kabul edip oradan ayrıldılar. Rahib: Kureyşlilere, Allah için söyleyiniz bu çocuğun velisi kimdir? dedi. Dediler ki: Ebû Tâlib'tir. Rahibin ısrarlı hareketine bakarak Ebû Tâlib, peygamberi

götürmekten vazgeçip Ebû Bekir ve Bilâl ile geri gönderdi. Rahib, Peygamber ve beraberindekilere azık olarak pasta ve zeytinyağı verdi.⁹⁷

Tirmizî bu hadis hakkında “hasen, ğaribtir” demiştir. Bu rivayet sadece hadis kaynakları içerisinde Tirmizî’nin Sünen’inde zikredilmiştir. Başka hadis kaynağında mevcut değildir. Tirmizî’de yer alan bu rivayet metin bakımından, ağacın ve bulutun gölgelik yapmasından bahseden kısmı ile aklen muhaldir.

Zehebî, (748/1374) Târîhu’l-İslâm’ında etraflıca İbn İshâk’tan gelen rivayet çerçevesinde Rahip Bahîrâ hadisine yer vermiştir.⁹⁸ Ancak hadisin “onunla beraber Ebû Bekr ve Bilâl’i gönderdi” ifadesi sebebiyle münker olduğunu söylemiştir.⁹⁹

İbn Kesîr rivayeti zikrettikten sonra hadiste, birtakım garabetlerin mevcut olduğundan bahseder. Olayı Ebû Musa el-Eş’arî’nin görmesinin mümkün olmadığını ve hadiseyi kimden duyduğunu da söylemediğini, bulutun gölgelemesi kısmının sahîh olmadığını, Hz. Ebû Bekr ile Hz. Bilâl’in yaşça yakın oluşlarını ve küçük yaşta bulunmalarını dile getirir.¹⁰⁰

Hadisleri hem senet hem metin bakımından tekrar bir bütün halinde gözden geçirdiğimizde Hz. Peygamber’in kendi ağzından bu yönde “nübüvvet mührü” şeklinde bir ibarenin çıkmadığını müşahede ederiz. Ancak hadis ravilerinin kendi müşahedelerini aktardıkları birçok hadis ile karşılaşmaktayız. Bu hadisler; Buhârî, Müslim, Tirmîzi ve Ahmed b. Hanbel gibi hadis otoritelerinin ehl-i sünnetçe kabul görmüş kitaplarında yer edinmişlerdir. Ancak bu yer ediniş ifadelerin bazılarında garipliklerin olmasına mani değildir elbette. Burada kat’i bir kanaat belirtmek çok da makul olmayacaktır.

Rivayetler ve değerlendirmeleri ışığında kabul görüşünü benimseyenlerin olabileceği açıktır. Bu ifade nübüvvet mührünü bütünüyle red edenler olmamıştır. Bizim bu bağlamdaki görüşümüz ise nübüvvet mührünün rivayetlerde açık ifadeler ile yer almış olması ve Hz. Peygamber ifade etmemiş olsa bile yakınlarından

⁹⁷ Tirmizî, *Menâkıb* 3; İbn Kesîr, a.g.e, III, 70-72.

⁹⁸ Zehebî, Târîhu’l-İslâm, I, 57-60.

⁹⁹ Zehebî, Târîhu’l-İslâm, I, 57.

¹⁰⁰ İbn Kesîr, a.g.e, III, 73.

görenlerin ve tarif ederek rivayet edenlerin varlığı sebebiyle hakikatının olduğu yönündedir.

2- KLASİK İSLAM TARİHİ KAYNAKLARINA GÖRE NÜBÜVVET MÜHRÜ

Bu bölüm içerisinde hem nübüvvet mührünün ilgili tarih kaynaklarında nasıl zikredildiği, tasvirlerinin hangi ifadeler ile aktarıldığı hem de mezkûr benin nasıl ortaya çıktığı ve neye binaen nübüvvet mührü olarak adlandırıldığı üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Öte yandan bu benin mucizevî yönlerinin varlığı ve bu algının etrafındaki naklî-aklî değerlendirmelerin yapılması konumuz dâhilindedir.

A- Nübüvvet Mührünün Rivayetlerde Yer Alan Özellikleri

“Nübüvvet mührü” Hz. Peygamber’in kürek kemikleri arasında olduğu rivayet edilen ve bazı kimselerde görülenlerden biraz daha büyük bir boyuta sahip olduğu tarif olunan bir benin siyer kaynaklarımızdaki isimlendirilmesidir. Siyer kaynaklarımızda, Hz. Peygamberin nübüvvetini ve nübüvvet özelliklerini ele alan delâil, şemâil ve hasâis türü eserlerde yer alan bilgiler ışığında nübüvvet mührünün özellikleri ile ilgili açıklayıcı bilgilere ulaşmak mümkündür.

Hadislerde olsun siyer kaynaklarında olsun nübüvvet mührü ile ilgili rivayetlerde nübüvvet mührünü görenlerin nerdeyse her birinin kendi müşahedesine uygun bir benzetmede bulunduğunu görmekteyiz.

Hız. Peygamber’in siyer ve meğazisiyle ilgili en hacimli ve kapsamlı eserlerden biri olan *Sübülü’l-Hüdâ ve’r-Reşâd*’ın yazarı, Süyûtî’den şeyhimiz diye bahseden Şemseddin Şâmî, (942/1535) Hz. Peygamber’in kürek kemikleri arasında yer alan mührün neye benzediği ile ilgili toplam yirmi bir rivayete yer vermiştir. Ve bu rivayetlerin birçoğunun kaynaklarını da belirtmiştir. Bu yönüyle çaplı bir araştırma ortaya koyan Şâmî, rivayetleri sıhhat bakımından tetkike tabi tutmamıştır.¹⁰¹

Şâmî’nin bu tasnifi, nübüvvet mührü hakkında kimin ne rivayete yer verdiğini göstermesi bakımından dikkate şayandır. Bu sebeple burada ayrı ayrı bu rivayetleri

---

¹⁰¹ Şâmî, *Sübülü’l-Hüdâ*, II, 63-68.

aktarmayı uygun görüyoruz. Araştırmacılar için derli toplu bir aktarım olması hasebiyle fayda sağlayacaktır.

Mana bakımından birbirine yakın olan ancak ifadelerinde ihtilaf bulunan bu yirmi bir rivayeti Şâmî şöyle sıralamaktadır:

Birincisi Şeyhân'ın rivayetidir ki “زَرَّ الْحِجْلَةَ” yani gerdek çadırı düğmesi şeklindedir. Şeyhân bu rivayeti Saib b.Yezîd'den aktarmıştır.

İkincisi İmam Müslim'in Serces'ten rivayet olunmuş hadisinde geçen “كَالْجَمْعِ” ifadesidir ki siğil manasına gelmektedir.

Üçüncüsü İmam Müslim ve Beyhakî'nin rivayet ettikleri Câbir b. Semüre rivayetinde yer alan benzetmedir ki “كَبِيضَةُ الْحَمَامَةِ” güvercin yumurtası ifadesidir.

Dördüncüsü İmam Ahmed ve Tirmizî'nin rivayetlerinde yer alan “شَعْرٌ مَجْتَمِعٌ” çok sayıda toplanmış tüy manasına gelen ifadedir.

Beşincisi İmam Ahmed ve Beyhakî'nin Ebû Rimse'den rivayetleridir ki “كَالْسَلْعَةِ” yağ kisti manasına gelmektedir.

Altıncısı Tirmizî'nin Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet ettiği hadiste yer alan “بِضْعَةٌ نَاشِزَةٌ” çıkıntılı et ifadesidir.

Yedincisi İbn Hıbbân'ın Sahîh'inde İbn İshâk tarîki ile geçen “بِنْدَقٌ” yani fındık ifadesidir. Üzerinde “Muhammed Resûlullah” yazdığını da Şâmî rivayete eklemiştir.

Sekizincisi Tirmizî'nin Ebî Mûsâ'dan rivayetinde yer alan “التَّفَاحَةُ” elma ifadesidir.

Dokuzuncusu İmam Ahmed ve Beyhakî'de rivayet edilen “كَأَثَرُ الْمَحْجَمِ” kan alma aletinin eseri ifadesidir.

Onuncusu Hz. Aişe'nin rivayetinde yer alan –bu ifadenin dışında her hangi kaynak göstermemiş sadece ravilerinden bahsetmiştir- “كشامة سوداء” siyah ben, leke ifadesidir.

On birincisi İbn Ebî Heysem'in Tarîh'inde geçen “كشامة” leke ifadesidir.

On ikincisi Taberânî ve Ebû Nuaym'ın rivayetlerinde yer alan “كرکبة عنز” keçi gerdanlığı ifadesidir.

On üçüncüsü “بيضة حمامة” dır. Güvercin yumurtası demektir ancak bu rivayette Şâmî üzerinde zahiren “Allahu vahdehu lâ şerîke leh” yazdığı bâtinen ise “yöneldiğin her şeyde sen mansûr olacaksın” yazılı olduğunu söylemiştir.

On dördüncüsü “نور يتلألأ” dir ki parıldaayan nur demektir.

On beşincisi “ثلاث شعرات مجتمعات” toplanmış üç kıl manasına gelen rivayettir.

On altıncısı “عذرة الحمامة” güvercin yemi manasındadır.

On yedincisi “تينة” yani incir gibidir denilmiştir. Ayrıca bu incir benzetmesi siyah olarak da nitelendirilmiştir.

On sekizincisi “ختم” yani mühürdür.

On dokuzuncusu üzerinde iki satır yazılı olan “دائرة القمر” iki kamer çizgisine benzetilmiştir. İlk satırda “lâ ilahe illallah” ikinci satırda ise “Muhammedü'r Resûlullah” yazılıdır şeklinde rivayet edilmiştir.

Yirmincisi “بيضة نعامة” devekuşu yumurtası benzetmesidir.

Yirmi birincisi ise “غدة حمراء” kırmızı beze manasına gelen rivayettir.¹⁰²

¹⁰² Şâmî, a.g.e, II, 63-68.

Şâmî'nin yirmi bir rivayete yer vermesi bunların sıhhatli oldukları anlamına gelmemektedir. Çünkü bazılarında rivayet kaynaklarına yer verse de bazılarında yer vermemiş, bir kısmında ise ravilere yer vermekle yetinmiştir.

Bu rivayetlerin ardından “Tenbihât” adı altında nübüvvet mührünün Hz. Peygamber'in sırt bölgesinde omuzları arasında nerede bulunduğu ile ilgili rivayetleri değerlendirmiştir. İmam Müslim'in Sahîh'inde sol omzuna yakın olduğu hususunda bilgi yer aldığını, Selmân rivayetinde ise sağ omuz ifadesinin geçtiğini aktarmıştır.¹⁰³

Nübüvvet beninden maksadın ne olduğu hakkındaki yorumlara da bu başlık altında değinmiş, şeytanın vesvesesinden masumiyet manasına geleceği yolundaki rivayetlere değinmiştir.¹⁰⁴ Buhârî'de keklik yumurtası ve gerdek çadırının düğmesine,¹⁰⁵ Müslim'in hadisinde siğile,¹⁰⁶ bir başka rivayette ise sol kürek kemiğinin civarında kırırdağa, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen hadiste ise güvercine¹⁰⁷ benzetilmiştir.

Güvercin yumurtasına benzetilen rivayet Süyûtî'nin Hasâis'inde de yer bulmuştur.¹⁰⁸ Ayrıca Süyûtî siğile benzetildiği şekilde gelen rivayete ve toplanmış kıllar şeklindeki rivayete de yer vermiştir.¹⁰⁹

Gerdek çadırı düğmesi şeklinde Rahip Bahîra hadisinde geçen ibareye birçok kaynakta da rastlanmaktadır.¹¹⁰

Nübüvvet mührünün neye benzediği yönünde bize gelen rivayetlerin yanı sıra rengi ile ilgili ifadelerin içinde yer aldığı rivayetler de mevcuttur.

¹⁰³ Şâmî, a.g.e, II, 68.

¹⁰⁴ Şâmî, a.g.e, II, 69.

¹⁰⁵ Buhârî, *Vudû'* 40; Tirmizî, *Menâkıb* 11.

¹⁰⁶ Müslim, *Fedâil* 112.

¹⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, V, 107.

¹⁰⁸ Süyûtî, a.g.e, 49.

¹⁰⁹ Süyûtî, a.g.e, 50.

¹¹⁰ İbn İshâk, a.g.e, 54-55; İbn Hişâm, a.g.e, I, 48; İbn Hibbân, a.g.e, 58-59; İbn Seyyidinnâs, a.g.e, I, 105-111.

Bize Şu'be Simâk'tan rivayet etti. Dedi ki Câbir b. Semüre'yi dinledim. Ben Resûlullah'ın iki omzu arasındaki nübüvvet mührünü tıpkı güvercin yumurtası gibi bir mühür gördüm. Rengi de kendi cesedinin rengine yakındı.¹¹¹

Bu rivayette dikkat çeken husus nübüvvet mührünün rengine dair bir açıklayıcı bilginin mevcudiyetidir. Ravi görgüsü doğrultusunda nübüvvet mührünün renginin Peygamberimizin ten rengine yakın olduğunu ifade etmiştir. Müslim'in Enes b. Mâlik'ten gelen rivayetinde ise “kırmızımtırak beyazdı” ziyadesi yer almaktadır.¹¹²

Câbir'in bu hadisi Tirmizî'de “kırmızı et parçası” şeklinde yer almıştır. Burada da renk bakımından kırmızılığının vurgulandığını görmekteyiz.¹¹³

Bu iki renk benzetmesinin dışında rivayetler içerisinde bir de “siyah” benzetmesi mevcuttur.¹¹⁴

Yiyecek türleri içerisinde ise üç tür benzetme ile karşılaşmaktayız ki bunlar “findık”,¹¹⁵ elma¹¹⁶ ve incir¹¹⁷” şeklinde rivayetlerde yer almaktadır. Zehebî elma ifadesi geçen Ahmed b. Hanbel'in yer vermiş olduğu hadisi hakkında “isnadı sahîhtir” demiştir.¹¹⁸

Bir başka rivayette “iğne eseri gibi” ifadesi yer almaktadır ki rivayetler içerisinde bir tek bu ifade şakku's-sadr olayının maddî bir mahiyet taşımasına matuf bir hüviyet taşır görünmektedir.¹¹⁹

Öte yandan güvercin yumurtasına¹²⁰ benzetildiği gibi devekuşu yumurtasına da benzetilmiştir.¹²¹ “Atın gözlerinin arasındaki beyazlık” benzetmesi de yapılmıştır.¹²²

¹¹¹ Müslim, *Fedâil* 110.

¹¹² Müslim, *Fedâil* 113.

¹¹³ Tirmizî, *Menâkıb* 11.

¹¹⁴ Şâmî, a.g.e, II, 66.

¹¹⁵ Şâmî, a.g.e, II, 65.

¹¹⁶ Ahmed b. Hanbel, II, 226-228.

¹¹⁷ Şâmî, a.g.e, II, 67.

¹¹⁸ Zehebî, *Târîhu'l-İslam*, I, 432.

¹¹⁹ Ahmed b. Hanbel, V, 441, Hâkim, a.g.e, III, 602-604.

¹²⁰ Buhârî, *Menâkıb* 22.

¹²¹ Şâmî, a.g.e, II, 67.

¹²² Buhârî, *Menâkıb* 22.

Keçi gerdanlığına benzetildiği de ayrıca rivayetler arasında yer almıştır.¹²³ Ancak bu rivayeti kaydeden Şâmî, rivayetin senedinin zayıf olduğunu aktarmıştır.¹²⁴ Rivayette geçen keçi gerdanlığından neyin kastedildiği açık değildir. Ve açıklayıcı bir bilgi rivayet içerisinde bulunmamaktadır.

Müslim'in Fedâil kitabında yer alan bir diğer hadiste "siğillere benzeyen" ifadesi yer almaktadır.¹²⁵ Bu ifadenin dikkat çeken yönü siğil denilen tıbbî oluşumun ben dediğimiz oluşumdan oldukça farklı bir görünüm arz etmesine rağmen böyle bir benzetme yapılmış olmasıdır.

Bu gibi tıbbî bir benzetmenin yer aldığı bir başka rivayet ise tabib Ebû Rimse et-Teymî'nin Peygamberimize gelerek sırtındaki "kisti" almak istemesi hadisesinde yer almıştır.¹²⁶ Zehebî bu "kist" hakkında tarifte bulunarak "cildi ile eti arasında bir beze" ifadesini kullanmıştır.¹²⁷

İbn Hacer de Eşrefü'l-Vesâil ilâ Fehmi's-Şemâil isimli eserinde nübüvvet mührüne dair rivayetlerin birçoğuna tahlil ederek yer vermiştir.¹²⁸ Bu rivayetler yukarıda farklı kaynaklar gösterilerek ele alındığı için ayrıca burada tekrar edilmesine gerek bulunmamaktadır.

Beyhakî de Delâil'inde nübüvvet mührünün çeşitli özelliklerinden ve raviler kanalıyla gelen benzetmelerinden bahsetmektedir. Özel bir bâb başlığı altında nübüvvet mührünü ele almıştır. "Gerdek çadırı düğmesi", "güvercin yumurtası", "siğile benzer", et parçası", "kan alma aletinin izi" benzetmelerini içeren rivayetleri bu bâb başlığı altında bulabilmekteyiz.¹²⁹

Rivayetler gözden geçirildiğinde nübüvvet mührü benzetmelerinin hiç birinde açıkça bir boyut ifadesinin yer almadığını görürüz. Ancak ifadeler de yer alan elma, fındık ifadeleri bir takım boyutları akla getirmektedir. Bu boyutlar düşünüldüğünde

¹²³ Şâmî, a.g.e, II, 66.

¹²⁴ Şâmî, a.g.e, II, 66.

¹²⁵ Müslim, *Fedâil* 112; Suyûtî, a.g.e, 49-50.

¹²⁶ Tirmizî, *Edeb* 48; Ebû Davud, *Teraccül* 18.

¹²⁷ Zehebî, a.g.e, I, 432.

¹²⁸ İbn Hacer, *Eşrefü'l-Vesâil ilâ Fehmi's-Şemâil*, 80-93.

¹²⁹ Beyhakî, a.g.e, I, 259-267.

arada büyük farklılıkların olduğu gözlemlenmektedir. Öte yandan kist, beze gibi benzetmeler bize boyutu hakkında malumât vermemek ile birlikte daha makûl bir benzetme olarak görülmektedir.

Nübüvvet mührüne dair zikretmiş olduğumuz bu rivayetlerde yer alan benzetmelerde dikkatimizi çeken Allah Resûlü'nün sırtında iki kürek kemiği arasında irice et beninin olduğudur. Bu zikretmiş olduğumuz rivayetlerin ortak noktasıdır. Dediğimiz gibi mezkûr benin kaynaklarımızda yapılmış birçok tarifi vardır. Bu tarifler, nübüvvet mührünü görmüş ve bu hususta rivayette bulunmuş olanların kendi benzetmeleri doğrultusunda ortaya çıkmıştır.

Ancak dikkat çekici olan bir diğer nokta ise nübüvvet mühründen bahseden rivayetlerin yanı sıra Peygamberimizin sırtına bakıp da bahsedilen bu beni görmemiş olduğunu söyleyen bir kimseye ait her hangi bir rivayetın kaynaklarımızda yer almamasıdır. Her kim ki Peygamberimizin sırtında benin olduğunu duymuş ise baktığında bu beni gördüğünden bahsederek tarif etmiştir.

B- Nübüvvet Mührünün Doğuştan Olduğunu Söyleyen Rivayetler

Nübüvvet mührünün doğuştan olduğunu söyleyen rivayetleri ele alırken bir noktaya dikkat etmek gerekmektedir. Doğuştan olduğunu söyleyen rivayetlerin yanı sıra doğumunda vurulduğunu söyleyen rivayetlerin de mevcut olduğunu bilmek ve bu rivayetler arasındaki farkı gözetmek gerekmektedir.

Hız. Peygamber'in doğumunda bir takım mucizevî olayların yaşandığı siyer kaynaklarında yer almaktadır. Peygamberimizin doğumunda annesinin doğum sancısı çekmediği, doğduğunda sünnetli doğduğu, melekler tarafından yıkandığı, iki omzu arasına gelmek üzere sırtına risâlet mührünün vurulduğu rivayet edilmektedir.¹³⁰ Görüldüğü gibi bu rivayette doğarken mühürle doğmadığı mührün sonradan vurulduğu aktarılmaktadır.

Nübüvvet mührünün varlığı ile ilgili olarak iki ayrı görüş mevcuttur ki biri mührün doğuştan var olduğunu diğeri ise sonradan vurulduğunu beyan etmektedir.

¹³⁰ Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşraf*, 162.

Doğumundan sonra vurulduğu yönündeki rivayetleri bir sonraki başlık altında ele alacağımız için burada aktarmadan geçiyoruz.

Nübüvvet mührünün doğuştan olduğunu söyleyen rivayetler sınırlıdır. Bu rivayetler içerisinde bir yahudinin Peygamberimizin sırtındaki mührü doğduğu gece müşahede etmesi yer alır. Hz. Peygamber'in doğumu esnasında Mekke'de bulunan bir yahudinin Kureyş halkından bazı kişilere gelerek "bu gece sizden birinin çocuğu dünyaya geldi mi?" diye sorduğu ve Abdülmuttalib'in oğlunun dünyaya geldiğini duyması üzerine doğan çocuğu görmek istediği gelmektedir. Bu isteğine icabet olunmuş ve Peygamberimizin sırtındaki mührü görerek peygamberliğin İsrailoğullar'ından gittiğini söylemiştir.¹³¹

Beyhâkî'nin Delâil'inde,¹³² Ebû Zer hadisinde¹³³ Hz. Peygamberin dünyaya sırtında nübüvvet mührü vurulu iken geldiği rivayetleri mevcuttur.

Kaynaklarımızda yer alan Bahîrâ hadisesi ilk bakışta Peygamberimizin sırtında kürek kemikleri arasında olduğu bilinen nübüvvet mührünün doğuştan olduğunu düşünmeye bizi sevk etse de nübüvvet mührünün doğuştan olduğunu vurgulayan rivayetler arasında sayılamayacaktır. Çünkü sütannenin yanında iken yaşadığı şakku's-sadr rivayetleri Peygamberimizin 12 yaşında gerçekleştirdiği Şam seferi sırasında rahip Bahîrâ ile tanışmasından önce gerçekleşmiştir.¹³⁴

Nübüvvet mührünün doğuştan vurulduğuna dair zikrettiğimiz başlıca rivayet doğum alametlerini hissederek Kureyş'e gelen bir yahudinin, Hz. Peygamber'in sırtındaki mührü görerek son peygamberin geldiğine şahadet etmesine dayanmaktadır. Rivayetin tahlili bu bağlamda önem kazanmaktadır.

¹³¹ Beyhakî, a.g.e, I, 108-109; İbn Asâkir, a.g.e, III, 236; İbn Kesîr, a.g.e, III, 42-4; Halebî, a.g.e, I, 112; Mercânî, a.g.e, II, 679;

¹³² Beyhakî, a.g.e, I, 108-109.

¹³³ İbn Asâkir, a.g.e, III, 261.

¹³⁴ İbn İshâk, a.g.e, 54-55; İbn Hişâm, a.g.e, I, 48; İbn Hibbân, a.g.e, 58-59; Ebû Nuaym, a.g.e, 168-172; İbn Seyyidinnâs, a.g.e, I, 105-111.

Buhârî, bu hadisin senedinde yer alan Ebû Ğassân Muhammed b. Yahyâ el-Kinânî'den Mâlik yoluyla hadis nakletmiştir.¹³⁵

Öte yandan rivayet metin bakımından değerlendirildiğinde ilk bölümde ele aldığımız ehl-i kitabın nübüvvet mührüne dair bilgisi ile bu rivayette yer alan yahudinin bilgisi bütünleşmektedir. Kureyş'in bu husustaki cehaleti de malum olduğu üzeredir. Ancak Kureyş'in son peygamberin doğumuna şahit olduktan ve yahudinin bu husustaki kelamına, beyanına muhatab olduktan sonra aldırıışız oluşundan yana söylenecek mantıklı sözler mevcut değildir. Kureyş'in hafızası nübüvvetin başlangıcı ile tazelenmemiş olabilir mi? Düşündürücüdür ki Peygamberimizin doğumundan vahyin başlangıcına kadar süre gelen bu süreç içerisinde tarihî kaynaklara yansımış hiçbir rivayet mevcut değildir. Köklü Arap şiiri içerisinde dahi olsa tarihe kaynaklık edecek küçük bir rivayete rastlanmış değildir. Bu hususta metin bakımından bizi aydınlatacak, rivayeti destekleyecek başka rivayetlerden yoksunuz.

Son olarak Ebû Rimse et-Teymî'nin, nübüvvet mührüne tabîî bir ben olarak gösterdiği yaklaşım¹³⁶ da bir cihetten düşünüldüğünde, mührün doğuştan olduğunu akıllara getirebilir ancak bu, yorumdan ibaret bir yaklaşım olmaktan öte gitmeyecektir. Bu bağlamda Benû Âmir kabilesine mensup olan bir adamın da Ebû Rimse gibi tabiblik iddiası ile kürek kemikleri arasındaki bene müdahale etmek isteği de, nübüvvet mührü diye adlandırılan oluşumun doğuştan var olan bir ben şeklinde düşünülmesine imkân tanımaktadır.

Zikretmiş olduğumuz nübüvvet mührünün doğuştan olduğunu söyleyen rivayetlerin Ebû Zer rivayeti hariç ehl-i kitap olan kimselerin görgüsüne dayanması dikkat çekicidir. Nübüvvet mührünün doğuştan olduğunu ifade eden bu rivayetler göz ardı edilemeyecek olsalar da sonradan vurulduğu yönündeki rivayetler ile çelişmektedir. Rivayetlerin bu minval üzere ehl-i kitaptan geliyor olması rivayetler arasındaki tercihi etkileyecektir.

¹³⁵ Zehebî, *Mizân*, IV, 62.

¹³⁶ Ahmed b. Hanbel, II, 227.

C- Nübüvvet Mührünün Vurulmasını Hz. Peygamber'in Göğsünün Yarılması Olayı İle İrtibatlandıran Rivayetler

Hz. Peygamber'in sırtında bulunan nübüvvet mührü diye nitelendirilen benin doğuştan meydana gelmediği, sonradan melekler yahut insan görünümlü nuranî varlıklar tarafından göğsünün yarılıp kalbinin yıkanmasının ardından göğsünün kapatılmasını müteakip vurulduğu yönünde kaynaklarımızda rivayetler mevcuttur.

Hadis kaynaklarımızda Hz. Peygamberin kalbinin yarılması ile ilgili rivayetler bizlere; Enes b. Mâlik,¹³⁷ Übeyy b. Ka'b, Ebû Zer el-Ğifârî¹³⁸, Mâlik b. Sa'sa'a¹³⁹ ve Utbe b. Abd e-Sülemî¹⁴⁰ isimli sahabî ravileri aracılığıyla ulaşmıştır.

Resûlullah'ın sütanesi Halime'nin yanında iken dört- beş yaşlarında, on küsur yaşlarında, vahyin başlangıcından önce olmak üzere üç defa gerçekleştiğine dair farklı rivayetler vardır. Bu rivayetler şakk-ı sadr hadisesi bağlamında kaynaklarımızda yer almaktadır.¹⁴¹

Taberî Târîh'inde, "Nasr b. Abdurrahman el-Ezdî bana haber verdi. Muhammed b. Ya'lâ, Ömer b. Subeyh'ten, o da Sevr b. Yezîd eş-Şe'mî'den, o da Mekhûl b. eş-Şe'mî'den o da Şeddâd b. Evs'ten rivayet etmiştir." diyerek rivayeti aktarmıştır. Rivayet şöyledir: "Âmiroğulları'ndan putperest yaşlı bir zat Peygamberimizin yanına gelerek şöyle dedi: Ey Abdulmuttalib'in oğlu, peygamber olduğunu, Musa'ya, İsa'ya, İbrahim'e ve diğer peygamberlere gönderilenle gönderildiğini iddia ediyormuşsun. Sen büyük bir şeyin zannına kapıldın. Bütün peygamberler ve nebîler İsrailoğulları'ndandı. Sen puta ve taşa tapan bir kavimdensin. Peygamberlik senin neyine! Ancak her sözün doğru bir tarafı vardır. Senin sözünün doğruluğu nedir, işin aslı nedir?"

¹³⁷Buhârî, *Tevhid* 37; Müslim, *İman* 261.

¹³⁸ İbn Asâkir, a.g.e, III, 261.

¹³⁹ Müslim, *İman* 264.

¹⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, IV, 185, Hâkim, *el-Müstedrek*, II, 616.

¹⁴¹ Ahatlı, Erdinç, "Nübüvvet Mührü" (Tarihî Süreçteki Algılanması ve Anlamlandırılması), Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy. 3/2001, s. 283.

Adamın söylediklerinden memnun kalan Peygamberimiz şöyle cevap verdi: “Ey kardeşim! Bu bana sorduğun soru oturma ve sohbet ister. Hadi otur.” Sonra bağdaş kurup oturdular ve Peygamberimiz söze başladı.

“Sözümün doğru tarafı ve işimin aslı, ben İbrahim’in duası, kardeşim Meryem oğlu İsa’nın müjdesiyim. Annem beni taşıdı. Taşdığı yükün ağırlığından arkadaşlarına şikâyet etti. Sonra rüyasında nur gördüğünü anlattı. Nuru gözlerimle izlemeye başladım. Nur ilerledi. İlerledi hatta yerin doğu ve batısını aydınlatana kadar. Sonra annem beni doğurdu ve büyüdüm. Büyüdüm zaman Kureyş’in putları ve şiiiri bana hor gösterildi. Beni Leys’te süt çocuğu idim. Bir gün yaşitlarımla beraber vadinin ortasında oyun oynarken yanlarında içi buz dolu altın bir kase taşıyan üç kişilik bir grup geldi. Beni arkadaşlarımdan arasından aldılar. Ve arkadaşlarımdan vadinin diğer ucuna doğru kaçmaya başladılar. Ama sonra grubun olduğu yere doğru gelip dediler ki: “Bu çocuktan ne istiyorsunuz? O bizden değildir. O, Kureyş’in efendilerinin oğludur. Ve bizde süt çocuğudur. Babası yok, yetimdir. Onun ölümünden elinize ne geçecek. Eğer birini öldürmeniz gerekiyorsa bizden birini seçin ve onu bırakın, o yetimdir.” Çocuklar bir cevap alamayınca hemen mahallelerine dönüp insanlara durumu anlatmak için hızlıca uzaklaştılar. Gruptan birisi beni yere yavaşça yatırdı. Sonra göğüs kemiğimden boğazıma doğru yarıldı. Ve ben ona bakıyor hiçbir şey hissetmiyordum. Sonra iç organlarımı çıkardı. Ve buzla onları yıkadı ve yerine yerleştirdi. Daha sonra ikincisi, ilk arkadaşından geri çekilmesini istedi. Elini içime sokarak kalbimi çıkardı. Ben hâlâ ona bakıyordum. Sonra kalbimden siyah bir parçayı çıkarıp attı. Elinde nurdan insanları hayrete düşüren bir mühürle kalbimi mühürledi ve kalbim nurla doldu. O peygamberlik ve hikmetin nuruydu. Sonra üçüncü arkadaşı diğerinden geri çekilmesini istedi ve eliyle göğüs kemiğimden boynuma kadar olan yaranın kapanmasını emretti. Allah’ın izniyle açılan yarıklar birbirine kavuştu. Daha sonra beni yerden yavaşça kaldırdı. Karnımı yaran ilki dedi ki: Ümmetinden on kişiyi ve bunu tartın. Tartıldım ve ağır çıktım. Sonra tekrar dedi ki: Ümmetinden 100 kişiyi ve bunu tartın. Tartıldım ve ağır çıktım. Sonra dedi ki: Ümmetinden 1000 kişiyi ve bunu tartın. Tartıldım ve ağır çıktım. Ve en sonunda dedi ki: Eğer bütün ümmetini ve bunu tartsa idik yine de ağır gelirdi. Sonra beni kucaklayıp alnımdan öptüler. Ve dediler ki: Eğer senin için

istenen hayrı bilseydin çok mutlu olurdun. O sırada bir grup insan ve onların önünde sütannem bağıarak geliyordu. “Ah zavallıcağım, ah kimsesizim” diye bana sarılıp başımdan ve alnımdan öptüler. Sonra sütannem, “Ah yetimim! Seni arkadaşların arasında zavallı buldular” dedi ve hepsi bana sarılıp öptü. Allah’ın ikramı ne büyük.”¹⁴²

Bu rivayet içerisinde birçok müşkil mevcuttur. Şöyle ki, çocukların gelip adamlara “o yetimdir, Kureş’in efendilerindedir, bizden birini al” diyerek teklifte bulunmaları aklen tuhaftır. Putperest olan bir yaşlının eski peygamberler hakkında geniş bir malumata sahip olarak bunlardan yola çıkarak Peygamberimize bilgi aktarması da dikkat çekicidir. Rivayetin metninde yer alan diğer rivayetlerle tenakuz içeren kısımları düşündürücüdür. Burada aslolan putperest bir kabile mensubunun gelip sorduğu soruya Peygamberimizin çocukluğunda yaşadığı göğsünün yarılması, nuranî bir mühür ile kalbinin mühürlenmesinden bahsederek kendi peygamberliğini putpereste karşı delillendirmesidir.

Rivayetin muhtasarı ve biraz farklı içeriği İbn Sa’d’ın Tabakât’ında “علامات النبوة في رسول الله صلى الله عليه و سلم قبل ان يوحى اليه” (Resûlullah’a vahyin gelmesinden önce nübüvvet alametlerinin zikri) başlığı altında şöyle yer almaktadır: Abdulvehhâb b. Atâ Sevr b. Yezid’den, o da Muhammed b. Ömer’den o da Hâlid b. Ma’den’den rivayet etti ki Resûlullah’a kendi nefsinden haber vermesi söylendi. Resûlullah dedi ki: “Evet ben İbrahim’in davetiyim, İsa b. Meryem’in müjdesiyim. Annem beni taşırken kendisinden bir nur çıktığı, kuzeyin ve güneyin saraylarına o nurdan ışığın ulaştığını gördü. Süt çocuğu olarak Benî Sa’d b. Bekr’e verildiğimde ben kardeşlerimle beraber evimizin arkasında maişetimiz için çobanlık yaparken bana beyaz elbiseler içinde iki adam geldi. Ellerinde altından içi karla dolu bir tas vardı. Karnımı yardılar. Kalbimi çıkardılar. Ve onu da yardılar. İçinden siyah bir et parçası çıkardılar. Sonra karnımı ve kalbimi böylece karla yıkadılar. Sonra içlerinden birisi; “onu ümmetinden yüz kişi ile tartın” dedi. Beni onlarla tarttılar. Ağır geldim. Sonra dedi ki; “onu ümmetinden bin kişi ile tartın”. Beni onlarla tarttılar. Yine ağır

¹⁴²Taberî, a.g.e, II, 161-162.

geldim. Sonra yine dedi ki; “onu bırakın eğer onu ümmetinin tamamı ile tartacak olsanız yine de o ağır gelecektir.”¹⁴³

Rivayetler arasında ayrıntılar bakımından, gelen kişilerin sayısı, soruyu soran kimselerin özellikleri, kalbin yarılması hadisesinden sonra olan olayların varlığı gibi hususlarda epey bir farklılık mevcuttur. Ancak rivayetlerin muhteviyatı, Hz. Peygamberin kalbinin yarılması (şakku’s-sadr) hadisesinin Benî Sa’d b. Bekr’in yanında ve süt çocuğu olduğu yaşta gerçekleştiği bakımından mutabakat taşımaktadır. Dikkat çeken nokta ise şakku’s-sadr hadisesi esnasında karın yahut kalp bölgesi kapatıldıktan sonra Taberî rivayetinde nübüvvet mührü şeklinde olmaksızın mührün vurulduğu ile ilgili “kalbimi mühürledi” şeklinde sarîh bir ifadeye rastlanmasına rağmen İbn Sa’d’ın Tabakât’ında böyle bir ifadeye “mühür vuruldu” şeklinde dahi rastlanmamasıdır. Fakat başka bir ilginçlik ise İbn Sa’d’ın bu rivayeti “vahiy öncesinde Resûlullah’ın nübüvvet alametlerinin zikri” başlığının altında vermesidir. Acaba neden İbn Sa’d, rivayetin içinde nübüvvet mührü geçmemesine rağmen bu bahsi nübüvvet alameti olarak ele almıştır? Bu sorunun cevabını rivayetin öncesine ve sonrasına baktığımızda bulamamaktayız. Ancak şöyle bir açıklama mümkün görünüyor ki İbn Sa’d, salt olarak şakku’s-sadr olayını, yani peygamberlikten önceki meleklerin gelişi ile kalbin yarılması ve yıkanması olayını nübüvvetin alameti olarak gördüğünden bu şekilde zikrederek rivayet etmiştir.

İbn Sa’d’ın ve Taberî’nin rivayeti aktardığı râvîler başka başkadır. Rivayetlerdeki farklılıkların başlıca sebebi budur.

Ancak burada da hangi rivayetin sıhhat taşıdığı sorusu cevap beklemektedir. İbn Sa’d, siyer kaynaklarının en eskisi olmasının yanında siyer klasikleri arasında olan Taberî’nin de rivayeti yabana atılacak değildir. Ancak Taberî’nin hakkında her türlü rivayeti tetkik etmeksizin aktardığı yolunda meşhur olmuş tenkitlerin mevcudiyeti söz konusudur.

Şakku’s-sadr olayı bağlamında nübüvvet mührü ile ilgili olarak klasik kaynaklarımızdan Diyarbekrî’nin Târîh’inde de bu bahis üzerine bilgiye

---

¹⁴³ İbn Sa’d, *Tabakât*, I, 131.

rastlanmaktadır. Diyarbekrî, Ebû Zer el-Ğifârî'nin nübüvveti Peygamberimizin nasıl idrak ettiği üzerine sorduğu soruya mukabil Peygamberimizin sütannesinin yanında iken meleklerin gelişi ve kalbini yıkamaları olayını aktarmaktadır. Diyarbekrî rivayetinde “mühür vuruldu” ibaresi yer almaktadır. Diyarbekrî rivayetin devamında bu mühür ifadesini nübüvvet mührü şeklinde ifade ederek açıklamaktadır.¹⁴⁴

Süheylî (581/1185) de Diyarbekrî (995/1582) gibi nübüvvet mührünün şakku's-sadr olayı ile vurulduğu kanaatindedir. Bunun için Ebû Zer el-Ğifârî'nin rivayet ettiği hadisi delil getirmektedir.¹⁴⁵ Diyarbekrî'de yer alan ifadelerin aynısı ile rivayeti aktaran Süheylî'nin rivayetinde tek bir farklılık gözlemlenmektedir. O da “Mekke vadisine yakın bir yer” ifadesidir. Bu ifade Diyarbekrî'nin rivayetinde yer almamaktadır. Ancak mühür ile alakalı kısım bizi ilgilendirmektedir ki o da "و جعل" "الخاتم بين كنفى" şeklinde ortak bir ifade kullanımındadır. Burada “mühürledi” şeklinde yer almakla birlikte nübüvvet kelimesi geçmemektedir.¹⁴⁶

Ukaylî (322/934) bu hadisin senesinde yer alan Ca'fer b. Abdullah b. Osman'ı zayıf olarak nitelemiş, hadislerinde vehm ve ıztırab olduğu gerekçesini ileri sürmüştür.¹⁴⁷

Öte yandan rivayetin içerisinde sened dışında metin bakımından da sıkıntılı bir nokta vardır. Rivayetin başka varyantlarında Hazret-i Peygamber'in Benî Sa'd b. Bekr'in yanında iken olayın yaşandığı bilgisi yer almaktadır. Bu rivayette ise “Mekke yakınlarında bir yer” ifadesi mevcuttur. Bu sebeple rivayetler arasında ihtilaf gözlemlenmektedir. Süheylî bu noktayı fark ederek bunun hadisi nakledenlerden bazılarının vehmleri sebebiyle olan bir ekleme olduğunu ifade etmiştir. Olayın sütannesinin yanında iken Benî Sa'd b. Bekr'in yurdunda gerçekleştiğini söylemiştir. İbn İshâk ve onun dışındakilerin zikrinin de bu yönde olduğunu ifade etmiştir. Bir de

¹⁴⁴ Diyarbekrî, *Târîhu'l-Hamîs*, I, 256.

¹⁴⁵ Süheylî, a.g.e, I, 319.

¹⁴⁶ Süheylî, a.g.e, I, 320.

¹⁴⁷ Ukaylî, *Du'afâ*, I, 183.

Bezzâr'ın Ebû Zer'den Urve tarîki ile rivayetinde “Mekke yakınlarında bir yer” ifadesine yer vermediğini aktarmıştır.¹⁴⁸

Süheylî vermiş olduğu bu teknik bilgilerin yanında hadisin diğer faydaları içerisinde bu hadis sayesinde nübüvvetin ne zaman ve nasıl idrak edildiği sorularına cevap bulunduğunu söyler. Süheylî'ye göre doğmadan önce mi yoksa doğumundan sonra mı nübüvvet mührünün var olduğunun cevabı bu hadisin içinde mevcuttur.¹⁴⁹

Hz. Peygamber'in sırtına mührün vurulması olayı ile ilgili olarak burada ele alınması gereken bir husus da bu mührün vurulmasının isrâ ve mi'rac olayları ile de bağlantılı olduğunu içeren rivayetlerin varlığıdır.

Buhârî'nin Abdülaziz b. Abdullah (haddesenâ) Süleyman (an) Şerik b. Abdullah (ennehû kâle, semi'tû) lafızları ile Enes b. Mâlik'ten gelen rivayetinde şakku's-sadr hadisesi şöyle yer alır:

Resûlullah bir gece Mescid-i Harâm'da uyurken O'na üç nefer geldi. Onların ilki dedi: O onların hangisidir? Ortalarında olan dedi: O, onların en hayırlısıdır. Onların diğeri dedi: Onların en hayırlısını alınız. Onu aldılar. Bütün bunlar o gece oldu. Bundan sonra başka bir gece o neferleri görmedi. Onun kalbi görür. Gözleri uyur. Ama kalbi uyumaz. İşte bütün peygamberlerin uykusu böyledir. Onunla konuşmadılar. Onu zezem kuyusunun yanına koydular. Ve onların yanlarında Cibril vardı. Cibril göğsünün üst kısmına kadar yardı. Göğsünden kalbini çıkardı. Zemzem suyu ile yıkadı. Altından yapılmış içi iman ve hikmet dolu bir tas getirdi. Göğsünü iman ile doldurdu. Sonra onunla beraber urûc etti.”¹⁵⁰

Bu hadiste görüldüğü üzere mi'rac hadisesinden önce gerçekleşmiş olan şakku's-sadr olayına delalet vardır. Hadisin son kısmındaki “urûc” ifadesi bu yarılmanın mi'ractan önce olduğunun açık işaretidir.

¹⁴⁸ Süheylî, a.g.e, I, 321.

¹⁴⁹ Süheylî, a.g.e, I, 321.

¹⁵⁰ Buhârî, *Tevhid* 37; *Salât* 1, *Hac* 75; *Fezâilu's-Sahâbe* 71; Nesâî, *Salât* 1-2; Süyûtî, a.g.e, 113.

Utbe b. Abd es-Sülemî kanalıyla gelen rivayette de şakku's-sadr hadisesi ile peygamberlik mührünün vurulduğundan bahsedilmektedir. Adamın biri sordu senin işinin evveli nasıldı ya Resûlullah? Dedi ki: Ben Benî Sa'd b. Bekr içerisinde idim. Ben onların çocukları ile birlikte iken dışarı çıktık. Kartal görünümlü iki beyaz kuş geldi. Onlardan biri diğerine dedi: O, O mudur? Diğeri evet dedi. Ağzını açar açmaz beni kaptı. Sonra beni yanım üzere yere yatırdı. Karnımı yardı. Kalbimi çıkardı. Kalbimi de yardı. Siyah bir kan pıhtısı çıkardı. Onlardan biri bana kar suyu getir dedi onunla yıkadı. Sonra soğuk su istedi onunla da kalbimi yıkadı. Sonra kalbime sekineti doldurdu. Sonra hâtemü'n-nübüvve ile mühürledi.”¹⁵¹

İbn Hacer, Fethu'l-Bârî adlı Buhârî şerhinde “Bâbu Hâtemi'n-Nübüvve” başlığı altında Utbe b. Abd es-Sülemî'den aktarılmış olan bu hadisi ele almış ve hadisin son cümlesi olan “hâtemü'n-nübüvve ile mühürledi” kısmını göğsündeki yarılmanın izi olarak değil de sırtındaki mührün izi olarak değerlendirmiştir.¹⁵²

İbn Hacer, nübüvvet mührünün doğuştan olmadığını sonradan bu hadis muvacehesinde melekler eliyle vurulmuş olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda Beyhakî ve Ahmed b. Hanbel'in de Ebû Zer hadisini zikrederek bunu delillendirdiklerini beyanatına eklemiştir.¹⁵³

Kâdî İyâz da Hz. Peygamber'in nübüvvet mührü ile mühürlenmesi hadisesinin doğumdan sonra ancak vahiyden önce olduğu kanaatindedir. Bu görüşünü Hz. Peygamber'in isrâ ve mi'rac olaylarını ele alırken beyan etmiştir. Şöyle ki Hz. Peygamberin mi'racı ile ilgili olarak Sâbit el-Bünânî'nin Enes b. Mâlik'ten yaptığı rivayeti¹⁵⁴ benimsemiş, bu rivayeti “ceyyid” (güzel) olarak nitelendirmiştir. Akabinde Şerik b. Ebî Nemr'in yaptığı rivayeti eleştirmiş ve karıştırdığını iddia etmiştir.¹⁵⁵ Şerik Ebî Nemr'in rivayetinde önce meleğin geldiği, karnını yarıp

¹⁵¹ İbn İshâk, a.g.e, 27-28; Ahmed b. Hanbel, IV, 185; Taberî, a.g.e, II, 161-162.

¹⁵² İbn Hacer, a.g.e, VI, 562.

¹⁵³ İbn Hacer, a.g.e, VI, 562.

¹⁵⁴ Müslim, *İman* 74; İbn Asakîr, a.g.e, III, 260-261.

¹⁵⁵ Kâdî İyâz, dipnotta Şerik Ebî Nemr'in tabiîn-i kirâmdan bir zat olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda kâdî olduğunu, h.140 yılında ahirete irtihal ettiğini de dipnota düşmüştür. Kâdî İyâz, a.g.e, 261.

zemzem ile yıkadığı anlatılmaktadır. Bu olay vahy gelmezden önce cereyan etmiştir. İsrâ ve mi'rac hadisesi ise kendisine peygamberlik geldikten sonra vâki olmuştur.¹⁵⁶

Sâbit b. Enes radiyallahu anhdan nakletmiştir ki Hammâd b. Seleme'nin rivayetinden Cebrâil aleyhisselam Peygamberimize sütannesinin yanında çocuklarla oynarken gelmiştir. Kalbini yarmıştır.¹⁵⁷ Fakat bu İsrâ hadisinden ayrı olarak anlatılmıştır. Nitekim bazıları bunu ayrı ayrı rivayet etmişler ve her iki kıssayı da tevhit etmişlerdir. İsrâ başlı başına bir kıssadır. “Böylece başkalarının ortaya atmak istedikleri zan bertaraf olmuştur.”¹⁵⁸ diyen Kâdî İyâz, bu hususta rivayetlerdeki tevhide dikkat çekmiş, kalbin yarılması hadisesinin sütannenin yanında gerçekleştiğini ve nübüvvet mührünün o zaman vurulduğunu söylemiştir. Bu sebeple Kâdî İyâz'ı, şakku's-sadr hadisesi ile birlikte nübüvvet mührünün vurulduğunu söyleyenler arasında mütalaa etmemizde mahzur olmayacaktır.

Kâdî İyâz bu tarz bir rivayet kargaşasından rahatsızlığı sebebiyle olayı biraz daha aydınlatabilmek için bir başka rivayete daha yer vermiştir.

Yunus, İbn Şihâb'tan, o da Enes'ten (radiyallahu anh) nakl etti. Dedi ki: Ebû Zer (radiyallahu anh) Resûlullah'ın kendisine şöyle buyurduğunu anlatıyordu:

Evimin tavanı açıldı. Cebrâil indi. Göğsümü yardı. Sonra onu zemzemle yıkadı. Sonra hikmet ve iman dolu olan altın bir leğenle geldi ve göğsüme boşalttı. Sonra kapayıp elimden tuttuğu gibi doğru beni semaya çıkardı.¹⁵⁹

Katâde, hadisi aynı böyle Enes (r.a)'dan da Mâlik b. Sa'sa'a'dan da rivayet etmiştir.¹⁶⁰

Kâdî İyâz, bu iki rivayet arasında tercihte bulunarak Sâbit'in Enes (r.a)'dan yaptığı rivayeti daha sağlam bulur.¹⁶¹

¹⁵⁶ Kâdî İyâz, a.g.e, 261.

¹⁵⁷ Müslim, *İman* 74.

¹⁵⁸ Kâdî İyâz, a.g.e, 261.

¹⁵⁹ Buhârî, *Salât* 1; Müslim, *İman* 74.

¹⁶⁰ Buhârî, *Bed'ü'l-Halk* 6; Müslim, *İman* 74.

¹⁶¹ Kâdî İyâz, a.g.e, 262.

Kâdî İyâz'ın şakkus-sadr olayı ile ilgili yaklaşımını Nevevî eleştirmektedir. Bu eleştirisinin dozunu biraz artırarak Kâdî İyâz'ın rivayetinin zayıf hatta bâtil olduğunu söylemektedir. Çünkü Nevevî, (676/1277) göğüs kısmında gerçekleşen yarılmanın, karın bölgesinde olduğu rivayet edilen şerhin, sırt kısmında iz bırakmasını rivayetin zaafî olarak görmektedir.¹⁶²

İbn Kesîr ise Bidâye'sinde şakku's-sadr rivayetine içinde mühür vurulduğuna dair bir bilgi olmaksızın yer verir. İbn İshâk'a dayandırdığı rivayetin zincirinde, Sevr b. Yezîd ve Hâlid b. Ma'den vardır.¹⁶³ Rivayetin devamında İbn Kesîr, Ebû Nuaym'ın tarîki ile gelen rivayette yer alan Ömer b. Subh'u kezzâb olmakla, hadisini ise metrûk nitelmesi ile reddetmektedir.¹⁶⁴ İbn Kesîr aynı zamanda Utbe b. Abd es-Sülemî kanalıyla gelen, bir adamın gelerek “işinin evveli nasıldı Ya Resûlullah?” diye sorması üzerine Peygamberimizin sütannesinin yanında iken yaşadığı şakku's-sadr hadisesini anlatmaya başladığı rivayete de yer verir. Ahmed b. Hanbel'in Bakıyye b. Velîd'den rivayet ettiğini ifade eder. İbn Asâkîr'in de rivayetini ayrıca değerlendirir. Müslim'in Sahîh'inde de sabit olduğunu söyler.¹⁶⁵ İbn Kesîr bu şekilde haberin geldiği kanallara ve ravî zincirlerine yönelttiği yorumcu bakışı ile aktarımlarda bulunmuşsa da görüşünü net olarak beyan etmemiştir.

Bu hususta İbn Asâkîr'in (571/1176) Târîh'inde yer alan sarîh ifade dışında “sırtına nübüvvet mührü vuruldu” ifadesine rivayetlerde rastlanmamaktadır. “Sırt bölgesinden mühürlendi” diye bize kadar ulaşan tek rivayet İbn Asâkîr'e ait olduğunu söylediğimiz bu rivayettir.

İbn Asâkîr, es-Sîretü'n-Nebeviyye'sinde Şeddâd b. Evs'ten nakl ile Benî Âmir'den bir adamın gelerek Peygamberimize nübüvvetini nereden bildiğini sorması üzerine Peygamberimizin çocukluğunda sütannesinin yanındayken çocuklarla dışarıda oyun oynadıkları bir sırada üç neferin gelerek kalbini açmasından,

¹⁶² Nevevî, a.g.e, XV, 99.

¹⁶³ İbn Kesîr, a.g.e, III, 56.

¹⁶⁴ İbn Kesîr, a.g.e, III, 56.

¹⁶⁵ İbn Kesîr, a.g.e, III, 57-58.

yıkamalarından ve kürek kemikleri arasına –nübüvvet kelimesini kullanmaksızın- mühür vurulmasından bahsettiği rivayete¹⁶⁶ yer vermiştir.

Şakku's-sadr olayı ve nübüvvet mührünün vurulması hadisesi ile ilgili Hz. Peygamber'e, Cibril aleyhisselam ilk vahyi Hirâ mağarasında iken getirdiğinde bu hadisenin gerçekleştiği rivayeti de kaynaklarımızda mevcuttur.¹⁶⁷

Burada dikkatimizi çeken mesele şimdiye kadar zikredilen bütün rivayetlerde sütannesinin yanında iken ve çocuk yaşta şakku's-sadr hadisesinden bahsedilmesi idi. Ancak bu rivayetle ilk vahiy esnasında bu olayın gerçekleştiği ifade edilmiştir. Tayâlisî (204/819) rivayeti, حدثنا حماد بن سلمة قال اخبرني ابو عمران الجوني عن رجل عن عائشة، zinciri ile aktarmıştır. Hadisin metninde geçen “racül” ifadesi Hz. Âişe'den hadisi kimin rivayet ettiğini kapalı tutmaktadır.¹⁶⁸

Hadisin metninde Peygamberimizin Hirâ'da Hz. Hatice ile ramazan-ı şerife denk gelen bir ay müddetle itikâfa girdikleri bilgisi ve vahyin başlangıcı ile ilgili bir takım bilgiler yer almaktadır. Ancak rivayetin metninde bizi ilgilendiren kısım nübüvvet mührü ile ilgili kısımdır ki bu hadisin metninde “sırtımı mühürledi” şeklinde gelmiştir. Nübüvvet ifadesi geçmemektedir. Rivayetin devamında bu mührün vurulmasının hemen akabinde ilk vahyin geldiği, “İkrâ” hitabının inzal olduğu yer almaktadır.¹⁶⁹

Hadis kaynaklarımızda yer alan rivayetleri hatırladığımızda ise isrâ ve mi'rac bölümlerinde şakku's-sadr olayını aktaran rivayetlerin metinlerinde nübüvvet mührüne ilişkin sarfih bir ifadeye rastlanmamaktadır.¹⁷⁰

Şâmî, Hz. Peygamber'in Âmiroğulları'ndan bir zata anlattığı yahut Ebû Zer'in hadisinde yer alan şakku's-sadr hadisesinin çocukluğunda gerçekleşen bir şerh olduğunu buna mukabil ilk vahiy alma esnasında da ayrıca bir şerhin gerçekleştiğini

¹⁶⁶ İbn Asâkir, a.g.e, III, 264-267.

¹⁶⁷ Tayâlisî, *Müsned*, 215-216, no: 1539.

¹⁶⁸ Tayâlisî, *Müsned*, 215-216, no: 1539.

¹⁶⁹ Tayâlisî, *Müsned*, 216, no: 1539.

¹⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, IV, 208; Buhârî, *Tevhid* 37; *Sâlat* 1; Müslim, *İman* 263-264; Tirmizî, *İnşirah* 83.

ifade etmektedir. Buna da ek olarak isrâ ve mi'rac hadisesi sırasında da Peygamberimizin ayrıca bir şerh yaşadığını söyleyen Şâmî, şakk olayının tekrarını böylece üçe çıkarmıştır.¹⁷¹

Görüldüğü gibi nübüvvet mührünün Peygamberimizin doğumundan sonraki hayatında vurulmuş olan bir mühür olarak algılanmasına sebep teşkil eden rivayetler; Peygamberimizin Âmiroğulları'ndan bir zata yaptığı açıklamaya, Ebû Zer el-Ğifârî'nin sormuş olduğu bir soru üzerine Peygamberimizin anlattığı sütannesinin yanındayken çocuk yaşında yaşadığı bir olaya, Cibril-i Emin'in ilk vahiy esnasında gelerek kalbini yarması olayına, son olarak da isrâ ve mi'rac gecesinde melekler eliyle gerçekleştiği şeklindeki anlatılanlara dayanmaktadır. Bütün bu rivayetlerin ortak noktası nübüvvet mührünün doğuştan olmadığı, sonradan melekler eliyle vurulmuş olduğudur.

Farklı zamanlarda farklı durumlar altında gerçekleştiğini gördüğümüz nübüvvet mührünün vurulması hadisesinin izi hakkında ayrıca bir ifade rivayetlerde kullanılmamıştır. Bu olay birkaç kez gerçekleştiğine göre tek bir iz mi yoksa birkaç iz mi mevcuttur? Bu sorunun cevabı rivayetlerde mevcut değildir. Ayrıca isrâ ve mi'rac hadiselerinde göğsün yarılmasından bahsedilmişse de açıkca nübüvvet mührüne dair bir bilgi yer almamıştır.¹⁷² Bu hususta en dikkat çeken ayrıntı, şakk yahut şerh diye nitelenen olayların tamamının göğüs bölgesinde gerçekleşmesine rağmen sırtta kürek kemikleri arasında mevcut olduğu söylenen nübüvvet mührünün mevcudiyeti ile bütünleştirilmesidir. Bu sebeple bu başlık altında bu rivayetler değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

D- Nübüvvet Mührünün Tabî ve Mucizevî Şekillerde Algılanması ve Bu Alguların Tahlili

Mevlana Şiblî Numanî, *Asr-ı Saadet* isimli eserinde Câbir b. Semure'den rivayet edilmiş olan şu hadise yer vererek nübüvvet mührüne dair görüşünü beyan etmiştir: “Resûl-i Ekrem Aleyhisselatu Vesselâm'ın omuzları arasında mührü

¹⁷¹ Şâmî, a.g.e, II, 70.

¹⁷² Ahmed b. Hanbel, IV, 208; Buhârî, *Salât* 1; Müslim, *İman* 263, 264.

gördüm. Bir güvercin yumurtası kadar kırmızı bir yumru idi.”¹⁷³ Fakat diğer bir rivayetten anladığımızı göre Peygamberlik mührü, bir takım benlerin bir araya gelmesinden ibaretti. Doğru ve sağlam bütün rivayetlerin tetkikinden Peygamberlik mührünün siyah benlerden müteşekkil, üzeri kıllı bir büyük ben olduğu anlaşılıyor.¹⁷⁴

Bu ifadeler, Mevlana Şiblî'nin yaptığı araştırmalar neticesinde değerlendirme yaparak nübüvvet mührü hakkında vardığı kanaatini bize aktarmaktadır. Burada Mevlana Şiblî'nin kanaatinden evvel bizim üzerinde durmak istediğimiz mevzu, “nübüvvet mührü doğuştan getirilmiş olması hasebiyle tabîî, ancak Peygamberimizde bulunması hasebiyle mucizevî özellikleri haiz midir” sorusunu cevaplamaktır.

Ehl-i kitaba ait semavî kitaplarda geleceği müjdelenen son peygambere dair rivayetlerde fizikî özelliklere değinenler içinde nübüvvet mührüne de değinildiğini Birinci Bölüm'de ayrıntılarıyla aktarmaya çalışmıştık. Bu bağlamda ehl-i kitap üzerinden aktarılan rivayetlerin nübüvvet mührüne mucizevî bir anlam yüklediğini görmek mümkündür. Bu ben bir alamettir. Gelecek olan son Peygamber'in peygamberlik alametidir. Ehl-i kitap bu ben aracılığı ile son peygamberi tesbit edeceğine öyle inanmıştır ki rivayetlerde Peygamberimizin hem doğumunda hem de Şam'ın Busra'sına yaptığı yolculukta ehl-i kitap mensuplarının sırtına baktıklarını görmekteyiz. Selmân-ı Fârisî'nin Müslüman oluşu da yine aynı şekilde yani Peygamberimizin sırtına bakıp mührü görmesi üzerine gerçekleşmiştir.¹⁷⁵

Hız. Peygamber'in kürek kemikleri arasında bulunan bu benin olağanüstülük taşıdığına vurgu yapan hadiselerin başında Peygamberimizin dünya değiştirdiği esnada odasında bulunan ve vefatını anlamak için sırtına elini sokarak nübüvvet mührünün gidip gitmediğini kontrol eden ve eline ben denk gelmeyince Peygamberimizin vefatına şahitlik eden Esmâ bt. Umeys'in rivayeti gelmektedir.¹⁷⁶

¹⁷³ Müslim, *Fedâil* 110; Tirmizî, *Menâkıb* 11.

¹⁷⁴ Mevlana Şiblî, *Asr-ı Saadet*, II, 6.

¹⁷⁵ İbn İshâk, a.g.e, 68, 69; İbn Hişâm, a.g.e, I, 177; Ali b. Rabben, a.g.e, 146-147; İbn Hıbban, a.g.e, 58-59; Beyhakî, a.g.e, II, 82-91, 95, 97; İbn Seyyidinnâs, a.g.e, I, 105-111.

¹⁷⁶ Beyhakî, a.g.e, VII, 219; Şâmî, a.g.e, II, 73.

Abdülkerîm el-Cîlî (206/820) ise bu hususu “Risale fî Esrârî Mühri’n-Nübüvve Beynâ Ketifeyî’n-Nebi” isimli risalesinde nübüvvet mührünü gören Sâib b. Yezîd rivayetine yer verdikten sonra manevî açılardan tahlil etmiştir. Hatta tarihî kaynaklarımızın hiç birinde yer almayan bir şekilde yorumlamıştır diyebiliriz. Sâib b. Yezîd “Muhakkak ben Resûlullah’ın omuzları -yahut kürek kemikleri- arasındaki nübüvvet mührüne baktım. Zirru’l-haceleye benziyordu.”¹⁷⁷ demiştir. Bu rivayette geçen zirru’l-hacele ifadesini Cîlî, iki ayrı mana yükleyerek açıklamıştır. Evvela kuşların yumurtalarını bıraktığı yer, Peygamberimizin bedenindeki eczâlardan bir uzuv da mührü şeriftir diye tevil etmiştir. Ahiren; “mühür, kendine has özellikleri ile araştırılmalıdır” demiştir. “Hacele”nin manasını beyan ederek, “O, Peygamberimizin omuzları arasında bulunan şahsına mahsus gaybe ait fetihlerin ve nübüvvet ilminin keşfinin alametidir. Gaybî fetihlerin ve ilimlerin inşirahının vatani, açık ve gizli, batın ve zahir yüceltilmiş hususiyetlerin ayrıntılı bir görüntüsüdür.” demiştir.¹⁷⁸

Cîlî’nin tev’ilinde ilk yorum manevî fetihlerin, ilmî keşiflerin alameti olarak ikinci yorum ise tasvir edildiği şekle uygun olarak bir benin bulunduğu yönünde yapılmıştır. Bu tamamıyla bir takdirdir. Ve Cîlî’nin tevilidir. Nübüvvet mührünü bir mucize olarak görenlerin görüşünü destekler mahiyettedir. Ancak doğuştan tabîî bir ben olarak görenler için nübüvvetle ve nübüvvet binaen bahşedilen gaybî ve ilmî ih-sanlarla alakalı olmayacaktır. Bunlar elbette yorumlardır ve bütün yorumların olduğu gibi bu yorumların da inanan ve savunanları olacaktır. Burada Cîlî’yi nübüvvet mührü olarak nitelendirilen Peygamberimizin sırtında bulunan beni, olağanüstü mahiyete sahip görenlerin arasında zikretmek uygun olacaktır.

Bir başka rivayet içerisinde bu mucizevî durumun yer aldığını görmekteyiz. Cîlî’den iki asır sonra yaşamış tasavvufun en nadir eserlerinden birini bizlere kazandırmış olan Kuşeyrî’nin Şerefü’l-Mustafâ isimli eserinde Âmine annemizin Peygamberimizin doğum mucizelerini anlattığı rivayette nübüvvet mührüne de değinilmiştir. Şöyle ki annemiz, doğumdan sonra yanına üç neferin Peygamberimizi doğu-batı yönlerinde, deniz-kara üzerinde gezdirmeleri ve sonrasında üç neferin

¹⁷⁷ Buhârî, *Vudû’* 40, Müslim, *Fedâil* 111, Tirmizî, *Menâkıb* 11.

¹⁷⁸ Cîlî, *Risale fî Esrârî Mühri’n-Nübüvve Beynâ Ketifeyî’n-Nebi*, nr. 1825, 122a-125b.

ellerinde katlanmış beyaz ipekler içerisinde saklanmış bir şey ile geldiklerini gördüğünü söylemiştir. Bu neferler onu açmışlar ve içerisinden mührü çıkarmışlardır. Onu yedi kere yıkamışlar ve kürek kemiklerinin arasını bir kez mühürlemişlerdir. Sonra onu yine ipeğe sarmışlardır.¹⁷⁹

Başka hiçbir rivayette rastlamadığımız doğum hadisesinin hemen akabinde şakk yahut şerh ameliyesi olmaksızın kürek kemikleri arasına getirilip özel bir mühür aracılığı ile vurulduğunu ifade eden bu rivayet için Kuşeyrî senet zikretmemiştir.

Kuşeyrî, (465/1072) Hz. Peygamber'in doğum bahsinde bu rivayete yer verdikten sonra sütannesinin yanında olduğu ile ilgili bahsinde de bu sefer şakku's-sadr olayını zikrederek nübüvvet mührünün bu olay esnasında Peygamberimizin kalbi yıkanıp içerisinden elem ve sıkıntı çıkarıldıktan sonra "nurdan bir mühür" şeklinde vurulduğunu söyler.¹⁸⁰

Peygamberimizin nübüvvet alametleri bahsinde ise, Hz. Âmine Medine'ye akrabalarını ziyaret niyeti ile yola çıktığında iki tane yahudi ile karşılaştığında bu yahudiler Peygamberimizin sırtına bakarak bu "son nebidir, bu ümmetin nebisidir" demişlerdir.¹⁸¹ Bu rivayeti de Kuşeyrî nübüvvet alametleri arasında zikretmiştir.

Bu haberler, Peygamberimizin kürek kemikleri arasında bulunan benin doğuştan olmayıp sonradan melekler tarafından vurulduğunu ifade etmektedir. Ancak bunun zamanı hususunda ilk haberde doğuştan hemen sonra olduğunu gördüğümüz mühür hadisesinin ikinci rivayette sütannesinin yanında iken göğsü yarılarak gerçekleştirildiğini görmekteyiz.

Bu rivayetler ışığında düşünüldüğünde nübüvvet mührü birden çok defa vurulmuş olabilir mi? sorusu akıllara gelmektedir.

¹⁷⁹ Kuşeyrî, *Şerefü'l-Mustafâ*, I, 360.

¹⁸⁰ Kuşeyrî, ag.e, I, 378-379.

¹⁸¹ Kuşeyrî, a.g.e, I, 386-387.

Bu soruyu üç farklı şekilde cevaplamamız mümkün görünmektedir. Birinci evet. İkincisi hayır. Üçüncü ise bu mühürlenme hadisesi hem manevî hem de maddî olarak ayrı zamanlarda gerçekleşmiş olabilir.

Bu rivayetler ışığında, İslam Tarihi kaynaklarımızda yer almayan bir takım nübüvvet mührüne dair rivayetlerin tasavvufî içerikli kitaplarda “nübüvvet mührü” bahislerinde ele alındığını görmekteyiz.

Bu rivayetleri burada zikretmemizdeki maksat farklı alanlarda da değerlendirilmiş bir kavram olarak nübüvvet mührünün nasıl anlam kazandığını da ortaya koymaktır. Bu sebeple bu tür rivayetleri zengin tutmayarak sadece varlığından haberdar edecek şekilde kısa tutmayı uygun görüyoruz.

Nübüvvet mührünün tabîî bir ben gibi algılandığını gösteren rivayetlerin başında Teymü'r-Rebâb kabilesine mensup olan Ebû Rimse et-Teymî'nin Hz. Peygamber'i ziyarete gelerek sırtındaki beni yahut ura benzeyen yumruyu göstermesini istemesi, Resûlullah'ın ne yapacağını sorması üzerine cerrahî bir müdahale ile onu almayı teklif etmesi hadisesi gelmektedir.¹⁸² Bu rivayet içerisinde her insanda bulunabilecek bir ben yahut ur tarzı bir yumru anlayışı mevcuttur.

Buna mukabil başka bir rivayete göre Hz. Peygamber'in vefatı sırasında Esmâ bt. Umeys elini Peygamberimizin sırtına sokmuştur ve mührün kaldırıldığını söyleyerek Peygamberimizin vefatına şahitlik etmiştir.¹⁸³ Öte yandan Cibril-i Emîn'in gelerek kalbini yarıp sonrasında mühürlemesi hadisesi,¹⁸⁴ şakku's-sadr üzerine gelen rivayetler hep mucizevî olarak nübüvvet mührünün algılandığının göstergesi olan rivayetlerdir.

Burada hem ilk bölümde ehl-i kitabın anlayışı ile ilgili sunmuş olduğumuz hem kendi tarihî kaynaklarımızda yer alan bir takım ehl-i kitabın bilgisine dair bütün rivayetleri mucizevî bakış dâhilinde değerlendirebiliriz. Bunun dışında hadislerin

¹⁸² Ahmed b. Hanbel, II, 227-228.

¹⁸³ Şâmî, a.g.e, II, 72-73.

¹⁸⁴ Süyûtî, a.g.e, 113.

çoğunluğunda Ebû Rimse ve Âmiroğulları'ndan¹⁸⁵ bir zat hakkında gelen rivayetler hariç mucizevî görüşün aktarımlarıdır. Rahip Bahîrâ ve ilk vahyin başlangıcı ile nübüvvet mührünün vurulduğuna dair zikredilen rivayetler mucizevî yaklaşım üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ancak bu rivayetlerin çoğunluğu kaynaklarımızda tartışmalı olarak gelmektedir. Esmâ bt. Umeys'in nübüvvet mührü hakkında rivayet edilen hadisi mesela Zehebî ve Şâmî tarafından eleştiri almıştır. Zayıflığı hakkında icma olduğu vurgulanmıştır.¹⁸⁶

Bu bağlamda nübüvvet mührünün tabiî ve mucizevî algılanışlarıyla ilgili olarak ağırlığın rivayetler bakımından mucizevî bir nitelik taşıdığı yönünde olduğunu ancak bu rivayetlerin her birinin ayrı ayrı eleştirildiğini, yorumlandığını, metin-senet bakımlarından bir takım sıkıntılarının olduğu yönünde tenkit edildiklerini zikrettiğimiz rivayetlerle aktarmış olduk.

Bu bağlamda Hz. Ukkâşe kıssası olarak halk arasında muteber olmuş rivayet, hadiseye ne derece mucizevî bir yön kazandırılmaya çalışıldığını gösterecek kâbildendir. Nübüvvet mührüne mucizevî bir anlam yükleyen içerikte halk arasında anlatılan Hz. Ukkâşe'nin Peygamberimize kıyas uygulamak üzere sırtını açtırması ve sırtında nübüvvet mührünü görerek mührü öpmesi hadisesi, Klasik İslam Tarihi kaynaklarında ve hadis kaynaklarımızda yer almamaktadır. M. Esad Coşan "İslamî-Türk Edebiyatında Ukkâşe Hikâyesi" isimli makalesinde bu konuyu ayrıntıları ile değerlendirmiş, bu rivayetlerin asılsız olduğunu makalesinde ispat etmiştir.¹⁸⁷

E- Nübüvvet Mührünün Peygamberlik Alameti Olarak Değerlendirilmesi Meselesi

İbn İshâk'a dayandırılan rivayetlerin hiç birisinde nübüvvet mührüne dair her hangi bir bilgi mevcut değildir.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Taberî, a.g.e, II, 297; Süyûtî, a.g.e, 91.

¹⁸⁶ Zehebî, Mîzân, III, 666; Şâmî, a.g.e, II, 72-73.

¹⁸⁷ M. Esad Coşan, "İslamî-Türk Edebiyatında Ukkâşe Hikâyesi", A.Ü.İ.F.D, XXVI, 275-286, Ankara 1983.

¹⁸⁸ İbn İshâk, a.g.e, 27-28; İbn Hişam, a.g.e, I, 134-135; Taberî, a.g.e, II, 160; Süheylî, a.g.e, I, 321.

İbn Kesîr ise el-Bîdaye ve'n-Nihâye isimli eserinde Esmâ bt. Umeys tarîki¹⁸⁹ ile Vâkidî'nin şeyhinin zikretmiş olduğunu ifade ettiği; “Esmâ bt. Umeys elini Resûlullah'ın sırtına soktu. Ve “Resûlullah öldü, ölümüyle beraber O'nun kürek kemikleri arasından mühür kaldırıldı.” dedi.” Şeklindeki hadisi zikretmiştir.¹⁹⁰ Ve bu rivayeti birçok açıdan eleştirmiştir. Bu haberin zayıf olduğunu, tarîkinde Vâkidî'nin şeyhi ibaresinin yer alması ile beraber bu ifadede açıklık olmadığını söyler; munkatı'dır diye eleştirir. Şiddetli garabet, sahîh rivayetlere muhalefet, senedinin bilinmemesi gibi eleştirileri de ekler. Hz. Peygamber'in sırtından, iki kürek kemikleri arasından mührün kaldırılması hakkında “Allahu a'lem bi's-savâb” diyerek eleştirilerini noktalar. Beyhakî'nin Delâil'inde bu rivayetin yer aldığını zikreder.¹⁹¹

Aynı haberi Zehebî de Mîzan isimli eserine alarak benzer eleştirileri getirmiştir.¹⁹²

Beyhakî'nin Delâil'ine baktığımızda ise senet zinciri şöyledir: **“اخبرنا أبو عبدالله الحافظ ، قال: اخبرنا ابو عبدالله الإصبهاني ، قال حدثنا الحسن بن جهم ، قال: حدثنا الحسين بن فرج ، قال: حدثنا الواقدي ، عن شيوخه قالوا”** Beyhakî bu rivayetin arkasında Ümmü Selma'dan gelen bir rivayete yer vermiştir. Rivayette ise Ümmü Selma: “Elimi Resûlullah'ın sadrına (göğsüne) koydum. Resûlullah öldü” dedim.” diyerek haberi aktarmıştır.¹⁹³

Buradan aslında Beyhakî'nin bu iki rivayeti ardı ardına vermesindeki manayı biraz dikkatli düşündüğümüzde bulmamız kolay olacaktır. Resûlullah'ın vefatı ile tebliğ vazifesi son bulsa dahi O, Allah'ın katında takdir edilmiş son nebidir. Ve nübüvvet mührü bunun alameti ise vefatı ile bu mührün kendisinden kaldırıldığını düşünmek akla muhaliftir. Peygamberlik kendisinden kaldırılmış değildir çünkü bir kimsenin ölümü onun göğsü üzerine el konularak, kalp atışı kontrol edilerek anlaşılabilirliği için ikinci rivayetin varlığı daha makul gelmektedir. Böyle olması hasebiyle zannımızca Beyhakî de, okuyucusunda bu düşünceyi oluşturmak için iki rivayeti arka arkaya vermiştir. Öte yandan Beyhakî, Hz. Peygamber'in sırtına

¹⁸⁹ Esmâ bt. Umeys'in dışında bu haberin Hz. Aişe yolu ile gelen varyantları da vardır. Bkz. Şâmî, a.g.e, II, 73.

¹⁹⁰ İbn Kesîr, a.g.e, V, 244.

¹⁹¹ İbn Kesîr, a.g.e, V, 244.

¹⁹² Zehebî, a.g.e, III, 666.

¹⁹³ Beyhakî, a.g.e, VII, 219-220.

nübüvvet mührünün vurulması hadisesi ile ilgili mi'râc hadisesini aktarırken göğsün yarılıp tekrar kapanırken üzerine vurulmuş bir mühürden bahsetmemektedir.¹⁹⁴

Hız. Peygamber'in peygamberlik alametleri arasında nübüvvet mührünün varlığına dair kanaatin oluşmasında en büyük rolü ehl-i kitap rivayetleri oluşturmaktadır. Şam seferinin ilkinde Peygamberimizin karşılaştığı rahip Bahîrâ'nın¹⁹⁵ yeni doğacak bir çocuktan ve peygamberlik alametlerinden biri olarak nübüvvet mühründen bahsetmesi; Abdulmuttalib'e son peygamberden ve alametleri arasında nübüvvet mührü olduğundan haber veren Habeş kralı Seyf b. Zî Yezen'in ifadeleri;¹⁹⁶ İslam'a davet edilmesi üzerine elçisini göndererek Peygamberimizin peygamberliğini tasdik için elçisine Peygamberin sırtına bakmasını tembihleyen Rûm Kayser'inin gözettığı ölçü¹⁹⁷ ve Ali b. Rabben isimli ihtida etmiş bir âlimin Hz. Peygamberin Kitab-ı Mukaddes'te haber verildiğine dair delilleri bir araya getirerek ed-Dîn ve'd-Devle ismiyle yayınladığı eserinde¹⁹⁸ topladığı rivayetlerin cümlesi peygamberlik alametleri arasında nübüvvet mührünün mevcudiyetine olan inancın bir tezahürüdür. Bu doğrultuda oluşmuş olan bir beşârât literatürü mevcuttur. Geleceği müjdelenmiş nebinin alametleri doğrultusunda bir alan teşekkül etmiştir.

Bu hususta ilk bölümde ayrı bir başlık altında ele aldığımız Selmân-ı Fârisî Hazretlerine ait olan rivayetler¹⁹⁹ de daha net şekilde göstermektedir ki nübüvvet mührü bir alamet olarak algılanmıştır. Biz biliyoruz ki Selmân-ı Fârisî Hazretlerinin İslam'a girişi Medine dönemine denk gelmektedir ki -hicretin hemen akabinde gerçekleşmiştir- bu nübüvvet mührünün; peygamberlik alametleri arasında ta o dönem İslam toplumunca da idrak edilmiştir.

Ancak burada akıllara, bu benin fizik yapısı itibariyle mi yoksa manevî açılardan mı alamet teşkil ettiği? sorusu gelmektedir. Bu yöndeki rivayetlerde batınî, manevî bir içerik taşıyacağına dair her hangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Sadece

¹⁹⁴ Beyhâkî, a.g.e, VII, 373-379.

¹⁹⁵ Taberî, a.g.e, II, 277.

¹⁹⁶ Beyhâkî, a.g.e, II, 12-13.

¹⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, IV, 74-75.

¹⁹⁸ Ali b. Rabben, a.g.e, 146-147.

¹⁹⁹ İbn İshâk, a.g.e, 68, 69; İbn Hişâm, a.g.e, I, 175-176.

“iki kürek kemiği arasında bir ben olacağı”²⁰⁰ ibaresine yer verilmiştir. Bu rivayetleri böyle okumak da diğer türlü okumak da mümkündür.

Ayrı bir cihetten bakıldığında İslam Tarihi kaynaklarında olsun hadis kaynaklarında olsun nübüvvet mührüne dair yer alan rivayetlerin ehl-i kitap harici olanlarında nübüvvet mührünün peygamberlik alameti olduğu yönünde bir rivayet mevcut değildir. Nübüvvet mührünün özellikleri ve ne zaman vurulduğu yönünde ifadeler içeren rivayetlerin dışında Peygamberimizin sırtındaki benin peygamberlik alameti oluşu yönünde sadece Esmâ bt. Umeys rivayetini²⁰¹ görmekteyiz. Esmâ bt. Umeys, Peygamberimizin vefatı üzerine sırtına bakarak “mühür kaldırıldı” demiştir.

Bu ifadenin Peygamberimizin vefatının akabinde sırtındaki benin kaldırılması ile bütünleştirilerek zikredilmesi Esmâ bt. Umeys tarafından alamet olarak görülmesinden ileri gelmektedir. Ancak daha önce de ifade ettiğimiz gibi bu rivayet, şiddetli garabet, sahîh rivayetlere muhalefet, senedinin bilinmemesi gibi açılardan eleştirilmiştir.²⁰²

Hız. Peygamber’in sırtında olduğu rivayet edilen nübüvvet mührünün insanlarda bulunan bir ben gibi algılandığını yahut bir ben değil ayırıcı, nübüvvet dair bir alamet olduğunu aktaran rivayetlere değindik. Hız. Peygamber’in insan olması yönüyle bütün insanlarda bulunabilecek bir bene sahip olduğunu düşünebileceğimiz gibi peygamberliğinin isbatı için kendisine çeşitli mucizeler bahşedilmiş bir Peygamber olduğunu da bilmekteyiz. Aktarmış olduğumuz rivayetlere bakıldığında bu iki bakış açısıyla da rivayetleri değerlendirenlerin olduğunu görürüz. Bunun temel sebebi rivayetlerin sıradan bir ben gibi görülmeye de ayırıcı bir alamet olarak kabul edilmeye de müsait oluşudur.

²⁰⁰ Beyhakî, a.g.e, I, 108-109; İbn Asâkir, a.g.e, III, 236; İbn Kesîr, a.g.e, III, 42-43.

²⁰¹ Süyûtî, a.g.e, 113; Şâmî, a.g.e, II, 72-73.

²⁰² İbn Kesîr, a.g.e, V, 244.

SONUÇ

Çalışmamızda nübüvvet mührünü, ehl-i kitap tarafından beklenen son peygamberi ve alametlerini etraflıca ele almaya gayret gösterdik. Kaynaklarda yer alan rivayetlerin tamamına ulaşmaya ve incelemeye çalıştık. Ehl-i kitabın yalnızca kendi kaynaklarında yer alan rivayetlerini değil aynı zamanda bizim kaynaklarımızda ehl-i kitabın nübüvvet mühründen haberdar olduğunu ifade eden birçok rivayeti de aktarmaya gayret ettik. Selmân-ı Fârisî'nin müslüman olmadan önce yanında bulunduğu rahiplerden son peygamber hakkında duydukları ve Medine'ye gelerek Peygamberimizin hicretinden sonra bu duyduklarını tetkik etme imkânı bulunduğu yolundaki rivayetler temel İslam Tarihi kitaplarında yer almış, ciddiyeti olan rivayetler olarak değerlendirilmelidir.

Nübüvvet mührünün varlığı ve var oluş zamanı ile ilgili olarak temel dinî kaynaklarımızdan olan hadislerde birçok rivayete rastladık. Nübüvvet mührünün özelliklerini ve bu husustaki rivayetlerin mahiyetlerini yine hadislerde bulma imkânımız oldu. Bu husustaki hadislerin, temel hadis kaynaklarında yer bulmuş olması hadislerin değerlendirilmesi noktasında önem taşımaktadır. Ancak hadislerin bazılarında senet ve metin bakımından muhaddislerce zikredilen zaaf lar söz konusudur. Burada şunu da ifade etmek gerekir ki nübüvvet mührünün inkârını gerektirecek şekilde senesinde zaaf olan hadis-i şerif ile karşılaşmadık.

Nübüvvet mührünün doğuştan olmadığını söyleyen rivayetlerin yanında doğuştan olduğunu söyleyen rivayetler yorumlandığında farklı neticeler ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki doğuştan olduğu kabul edilecek olursa nübüvvet mührünün doğal olduğu görüşü veya doğuştan nübüvvet alametinin Peygamberimizde bulunduğu görüşleri savunulabilecektir. Öte yandan sonradan vurulduğu, şakku's-sadr, bed'ü'l-vahy ve yahut isrâ olayları esnasında melekler eliyle vurulduğu görüşünü kabul edecek olursak o zaman mucizevî bir alamet olarak nübüvvet mührünü kabul etme ihtimali ortaya çıkacaktır. Açık ifadesi ile çalışmamız esnasında ele aldığımız rivayetler bütün bu görüşlere temel teşkil edecek durumdadır. Ancak mucize olarak kabul edilmeyecek olursa o halde bir alamet,

diğer insanlarda da bulunmakla birlikte biraz fizikî farklılıkları bulunan bir ben gibi düşünölebilecektir.

Çalışmamızın sonunda rivayetler ışığında şunu söyleyebiliriz ki; Hz. Peygamber'in iki kürek kemiği arasında görgü şahitlerinin algı ve anlatımlarına göre değişik şekillerde tasvir ettikleri bir benin varlığı açıktır. Bu ben, zamanla mucizevî bir anlam kazanmış, peygamberlik alameti olarak yansıtılmıştır. Bu mucizevî anlam içerisinde de bir takım olaylar ile arasında bağ kurulmuş, şerhu's-sadr ve mi'rac hadiseleri ile ilişkilendirilmiştir. Ancak bu iddiaların dile getirildiği rivayet ve hadisler eleştiri almış, zayıf bulunmuşlardır. Ayrıca bu hususta benin olağanüstülüğü ile ilgili bizzat Hz. Peygamberin ağzından duyulmuş olan bir rivayet de mevcut değildir. Nübüvvet mührü olarak tanımlanan ve rivayetlerde yer alan benin, sahîh rivayetlerde ise sadece tasviri yer almıştır. Ve tabîî bir ben olarak fizyolojik açıdan değerlendirildiği görölmüştür.

Kaynaklarda bu benin, ehl-i kitap açısından bir alamet olarak göröldüğü yer almaktadır. Ancak bu hususta da mucizevî bir özellik olarak değerlendirildiği söylenemez. Çünkü ehl-i kitap, bu beni son peygamberin fizik özellikleri arasında, onu tanımaya yönelik bir işaret olarak değerlendirmektedir. Bu bakımdan "nübüvvet mührü" diye tanımlanan benin, ayırıcı bir özellik taşıdığı söylenebilir. Elbette bu ben, tam bir işaret de değildir. Sadece tanımanın yollarından biri olarak görölmelidir. Aksi takdirde kürek kemikleri arasında irice ben bulunan herkes peygamber olacak anlamı ortaya çıkacaktır ki bu da mümkün değildir.

Sonuç olarak "nübüvvet mührü" kavramının mucizevî bir alamet olarak değil, kitap ehline geleceği bildirilmiş son peygamberin fizik özelliklerinden biri olarak değerlendirilmesi doğru olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

Ahath, Erdinç, “*Nübüvvet Mührü*” (Tarihî süreçteki algılanması ve anlamlandırılması), Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, sy. 3, Sakarya 2001, 281-302.

Ahmed b. Hanbel, Ahmed Ebû Abdullah eş-Şeybânî (241/855), *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*, I-VI, İstanbul 1313.

Ali b. Rabben et-Taberî (247/861), *ed-Dîn Ve'd-Devle fî İsbâti Nübüvveti'n-Nebiyi Muhammed Sallelâhu Aleyhi ve Sellem* (nşr. Âdil Nüveyhid), Beyrut 1982.

el-Aynî, Bedreddin (855/1451), *Umdetü'l-Kârî Şerhu Sâhîhi'l-Buhârî*, I-XXXV, Dâru'l Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2009.

el-Belâzürî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvud (279/892), *Ensâbü'l-Eşrâf*, c. I, thk. Muhammed Hamidullah, Mısır 1959.

el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin (458/1066), *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetü Ahvâli Sâhibi'ş-Şerîa*, nşr. Abdülmu'tî Kal'acî, I-VII, Beyrut 1985.

el-Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl (256/870), *Sâhîhu'l-Buhârî*, (el-Câmi'u's-Sahîh) I-VIII, İstanbul 1979.

el-Cîlî, Abdülkerim b. İbrahim (206/820), *Risâle fî Esrâri Mühri'n-Nübüvve Beyna Ketifeyi'n-Nebî*, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi nr. 1825, 122b-125a.

Coşan, M. Esad, “*İslamî-Türk Edebiyatında Ukkâşe Hikâyesi*”, A.Ü.İ.F.D, XXVI, Ankara 1983, 275-286.

el-Diyârbekrî, Hüseyin b. Muhammed b. Hasan (995/1582), *Târîhu'l-Hamîs fî Ahvâli Enfesi Nefis*, I-II, y.y, 1302.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (275/889), *Sünenü Ebî Davud*, I-V, İstanbul 1981.

Ebû Nuaym el-İsfahânî (430/1038), *Delâilü'n-Nübüvve*, nşr. Muhammed Ravvâs Kal'acî-Abdülber Abbâs, Dâru'n-Nefâis, Haleb 1999.

Hâkim, Ebû Abdullah en-Nîsâbü'rî, *el-Müstedrek 'ale's-Sahîhayn* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mer'aşlî), I-IV, Beyrût ts.

el-Halebî, Nûruddin Ebü'l-Ferec Ali b. Burhaneddin İbrahim b. Ahmed (1044/1635), *İnsânü'l-Uyûn fî Sîreti'l-Emîni'l-Me'mûn*, I-III, Kahire 1292.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasan b. Hibetullah eş-Şâfî (571/1176), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I-IV, Beyrut 2001.

İbn Hacer, Şihâbüddin Ebü'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî (852/1448), *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sâhihi'l-Buhârî*, I-XIII, Beyrut ts.

----- *Eşrefü'l-Vesâil ilâ Fehmi's-Şemâil*, nşr. Muhammed Ali Beydûn, Beyrut 1998.

----- *el-İsâbe fî-Temyîzi's-Sahâbe*, I-IX, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2005.

İbn Hıbbân, Ebû Hâtım Muhammed b. Hıbbân b. Ahmed el-Büstî (354/965), *es-Sîretü'n-Nebeviyye Ve Ahbârü'l-Hulefâ'*, Beyrut 1987.

İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik (218/833), *es-Sîretü'n-Nebeviyye* thk. Mustafa es-Sekkâ-İbrahim el-Ebyarî-Abdülhafız Şelebî, I-IV, Beyrut 1992.

İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesâr (151/768), *Sîretü İbn İshâk el-Müsammâ bi Kitabi'l-Mübtede' ve'l-Meb'as ve'l-Meğazî*, thk. Muhammed Hamidullah, Konya 1981.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Ömer ed-Dımeşkî (774/1372), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-VII, Mısır 1932.

İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Hâşimî (230/844), *es-Sîretü'n-Nebeviyye Mine't-Tabakâtu'l-Kübrâ*, I-IV, Kahire 1358.

İbn Seyyidinnâs, Ebü'l-Feth Muhammed b. Muhammed el-Ya'mürî (734/1334), *Uyûnü'l-Eser fî Fünûnü'l-Meğâzî ve 'ş-Şemâil ve 's-Siyer*, nşr. Muhammed el-Iydu'l-Hatrâvî-Muhyîddin Mestû, I-II, Beyrut 1992.

İbnü'l-Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. Abdullah, *Âridatü'l-Ahvezî bi Şerhi Sahîhi Tirmizî*, I-XIV, Beyrut 1997.

Kâdî İyâz, Ebü'l-Fadl İyâz b. Musa el-Yahsubî (544/1149), *Kitabü 'ş-Şifâ bi Ta'rifî Hukûki'l-Mustafâ*, Beyrut 2000.

Kastallânî, Ahmed b. Muhammed Ebü'l-Abbâs Şihabüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr (923/1517), *İrşâdü's-Sârî li Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, nşr. Muhammed Abdülazîz el-Hâlidî, I-XV, Beyrut 1996.

Kitab-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit, Tevrat ve İncil, Boyacıyan Agop Matbaası, İstanbul 1949.

Köksal, M. Âsım, *İslam Tarihi*, I-XVIII, İstanbul 1987.

Kur'an-ı Kerim Meâli, Haz. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006.

el-Kuşeyrî, Ebû Kâsım Abdülkerîm b. Hevâzin (465/1072), *Menâhilü 'ş-Şifâ ve Menâhilü 's-Safâ bi-Tahkîki Kitâbi Şerefi'l-Mustafâ*, I-VI, y.y, 2003.

Mahmûd Sâmi, Bek, *el-Muhtasar fî 'ş-Şemâili'l-Muhammediyye Ve Şerhuhâ li Ebî İsâ et-Tirmizî*, y.y, 1950.

Mâlik b. Enes (179/795), *el-Müsned li-Muvatta*, I-II, Dâru İbn Kesîr, Beyrut 2000.

el-Mercânî, Ebû Muhammed Afifüddîn Abdülmelik, *Behcetü'n-Nüfus ve'l-Esrâr*, Dâru'l-Ğarbi'l-İslamî, I-II, Mısır 2002.

Müslim, Ebü'l-Huseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî (261/875), *Sahîhu Müslim*, nşr. Nezir Muhammed el-Fâryâbî, Dâru't-Taybe, y.y, 2006.

en-Nebhânî, Yûsuf b. İsmâil (1932), *el-Fedâilü'l-Muhammediyyelletî Feddalehullahu Bihâ (s.a.v) Alâ Cemî'i'l-Beriyye*, Beyrut, ts.

en-Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb (303/915), *es-Sünenü'l-Kübrâ*, I-VI, Beyrut 1991.

en-Nevevî, Muhyiddîn Yahyâ b. Şerefüddîn (676/1277), *Sahîhu Müslim bi Şerhi'n-Nevevî*, I-XVIII, Beyrut 1972.

er-Râzî Fahrüddin, Ebû Abdullah Muhammed b. Ömer b. Hüseyin (606/1210) *et-Tefsîrû'l-Kebîr*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Tahran ts.

Sinanoglu Mustafa, “*Nübüvvet Mührü*”, DİA, İstanbul 2007, XXXIII, 291-293.

es-Süheyfî, Abdurrahman b. Abdullah (581/1185), *er-Ravdu'l-Ünüf fî Tefsiri's-Sireti'n-Nebeviyye Ve Me'ahu's-Sireti'n-Nebeviyye*, thk. Abdullah el-Minşâvî, I-IV, Kahire 2008.

es-Süyûtî, Celâlüddin Abdurrahman (911/1505), *Hasâisu'n-Nübüvvetü'l-Kübrâ*, Darü'l-Beşâirü'l-İslamiyye, Beyrut 1410.

eş-Şâmî, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî (942/1535), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşad fî Sirati Hayri'l-İbâd* nşr. Mustafâ Abdülvâhid, I-VIII, Kahire 1990.

eş-Şamî Sâlih Ahmed, *Câmiu beyne's-Sahîhayn li'l-İmâmeyn el-Buhârî ve Müslim*, I-V, Dımaşk 1995.

Şiblî Numânî, *Âsr-ı Saadet*, I-V, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Eser Neşriyat, İstanbul 1978.

et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (310/922), *Târîhu't-Taberî* (Târîhu'l-Ümem Ve'l-Mülûk), nşr. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, I-X, Kahire ts.

et-Tayâlisî, Ebû Davud Süleyman b. Davud (204/819), *Müsnedü Ebû Davud et-Tayâlisî*, Haydarâbâd 1321.

et-Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ (279/892), *Sünenü't-Tirmizî*, I-V, Çağrı Yay., İstanbul 1981.

el-Ukaylî, Ebû Ca'fer Muhammed b. 'Amr (322/934), *Kitâbü'd-Du'afâi'l-Kebîr*, nşr. Abdülmu'tî Emîn Kal'acî, I-IV, Beyrut 1984.

Yardım, Ali, *Peygamberimiz'in Şemâili*, İstanbul 1997.

ez-Zehebî, Ebû Abdullah Şemsüddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1374), *Mizânü'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, I-IV, Beyrut ts.

----- *Târîhu'l İslâm ve Vefeyâtu'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm*, XXXIV, nşr. Ömer Abdü's-Selâm Tedmurî, Beyrut 1994.

